

OVER TAAL

- 87** Interview
Jan De Wilde: twintig jaar 'Hoe noemde jij?' - Filip Devos
- 90** Taalwerk
Standaardtaal is rekkelijk, zeker in Vlaanderen - Johan De Schryver
- 93** Taalkronkels
Onze kat heet Maarten - Stefaan Sonck
- 94** Idioom & Co
Nuances bij de superieure precisie van het Frans - Bert Cappelle
- 96** Broodje taal
E-legant omgaan met internettaal - Karen De Loenen
- 98** Interview
Wim Van Rompuy, pillendraaier van opleiding, woordendraaier van beroep - Evelien Van Renterghem
- 101** Taalwerk
West-Vlaams is hot. Of niet? - Anne-Sophie Ghyselen
- 104** Dossier
Eyskens en Gruwez: twee spiegels van poëzie - Bruno Comer
- 107** Te boek
Encyclopedie der Nederlanden - Filip Devos
Stellingen in het vreemdetalenonderwijs - Filip Devos
Tussentaal in Vlaanderen - Filip Devos
- 111** Column
Nem ezť rendeltem! - Hugo Brouckaert
- 112** Quiz over taal
Test uw kennis van het Nederlands - Natalie Hulsen

Tijdschrift over taal,
tekst en communicatie

Jaargang 51, nr. 4, september-oktober 2012

Interview

Jan De Wilde: twintig jaar 'Hoe noemde gij?'

FILIP DEVOS

Het is een van de laatste zonnige nazomermiddagen van september als Jan De Wilde me in zijn tuin in het landelijke Aaigem ontvangt. Onderweg luisterde ik nog eens naar De Fanfare van Honger en Dorst, Héhé, Zussen en Daar is de lente ... De kranten staan de laatste weken bol van de discussies over de Vlaamse tussentaal, en de gemoederen daaromtrent laaien weer hoog op. De Wilde (Aalst, 1944) gooide net twintig jaar geleden wat olie op het vuur met zijn lied Hoe noemde gij? Daarin hekelt hij de taal van een deelnemer aan het door Walter Capiou gepresenteerde spelprogramma Rad van fortuin, een van de eerste successen van de enkele jaren voordien opgerichte commerciële televisiezender VTM.

De Wilde spreekt enthousiast en met even groot gemak over het Aalsters en het Brussels, Louis Paul Boon, de onverbeterlijke Bach, Vlaamse kleinkunst, commerciële televisie, de liefde van en voor poes Titus, en taal- en andere ergernissen. 'Heb je vragen?', steekt hij van wal. 'Niet echt.' 'Oké, ik heb ook geen antwoorden.'

Toen de Vlaamse Televisie Maatschappij (VTM) in 1989 van start ging, noemde dichter en publicist Jozef Deleu dat een 'machine van verdomming' en was er alom sprake van 'taalverloedering'. De tussentaal in Vlaanderen, door Geert Van Istendael 'Verkavelingsvlaams' gedoopt, kreeg er meteen enkele synoniemen bij: soapvlaams, VTM-Vlaams. In 1992 kwam daar het 'Hoe noemde gij?'-Vlaams bij.

Ja, onlangs is daar nog een reactie op gekomen: als De Wilde nu nog niet weet dat Hoe noemde hij? een zware, domme taalfout is ... Waarop ik repliceerde: al van ironie gehoord? Ik permitteer me een ironie, en het is een slecht voorbeeld! Er is veel achtergrondkennis nodig om ironie te begrijpen. Daarom is het ook zo aantrekkelijk; als je de kennis hebt, kun je ze niet meer wegmoffelen.

Ik was ook lichtjes boos in die periode, omdat ik verschrikkelijk allergisch reageer op auditieve en visuele reclame. Ik hou van voorlichting en weet graag wat er gemaakt wordt, wat er bestaat, wat nieuw is op de markt, maar op mijn voorwaarden dan. Ik vond en vind die reclame zeer opdringerig. Je kunt er niet aan ontsnappen. Marc

Uytterhoeven, Wouter Vandenhoute en de hunnen, met hun zogenaamde 'intelligenter' reclame, verwachten meer succes te krijgen met hun populisme. Ik word daar lastig van: waarom blijven ze niet gewoon bij de VRT? Daar mogen ze doen wat ze willen, en hoeven ze geen rekening te houden met de vox populi. We kunnen nauwelijks nog tv kijken, of we moeten programma's en films opnemen om te kunnen doorspoelen tijdens reclameblokken.

In 1990 heb ik de cd 'Héhé' uitgebracht met het gelijknamige scheldliedje erop, waar ik het had over 'degoutante V.T.-emmer'. Ja, met opzet zo gespeld: V.T.-emmer! Een van de oprichters van VTM, Mike Verdrengh, was daar blijkbaar niet zo gelukkig mee. Vlamingen gingen toen, na dat decennia wel gedaan te hebben, niet langer naar Nederlandse televisiezenders kijken. Vroeger raapten ze daar woorden en accenten op, al is de invloed op de uitspraak niet zo diepgaand geweest.

Stem en uitspraak

De Wilde hecht enorm veel belang aan stemmen en aan een verzorgde uitspraak.

Als ik mijn eerste opnames uit 1969 of zo opnieuw hoor, met mijn eigen benepen stemmetje van toen, zak ik door de grond van schaamte. Nu kan ik mijn stem verdragen. Als ik mezelf hoor als Richaar den Derden in het Aalsters (een marionettenspel van Jan Kieckens, waaraan De Wilde zijn stem leverde voor het hoofdpersonage; nvdr) denk ik: 'ja, dit is toch niet zo slecht'. Ik heb een grote bewondering voor stemmen, die van Sean Connery bijvoorbeeld. Of Bob Dylan met zijn nasale klanken. Soms zou ik hem naar de Noordpool wensen, maar soms geraak ik echt in vervoering. De klank van Dylan is voor mij genoeg: ik vind het een mysterieuze maar schitterende klank, net als Woody Guthrie. Of de stem van de Franse acteur Philippe Noiret! Het was voor mij een teleurstelling dat hij in Il Postino gedubd was. Ik erger me doodrot aan die Hollandse kleintjes uit Amsterdam of Den Haag die rochelen en spuwen; dat is niet meer praten, dat is helemaal niet mooi meer. Als Nederlanders zichzelf voorstellen, moet je hun vaak vragen of ze het kunnen spellen. Als je dan Martine Tanghe hoort, of Jan Becaas, dan denk je met grote heimwee terug aan de tijd van Kees Middelhoff, de radiocorrespondent uit Nederland. Dat was mooie taal. Ook Bomans sprak mooi Nederlands, en Wim Sonneveld. Maar dat is nu allemaal verloederd en de taal krioelt van de slordigheden. De eind-t wordt niet meer uitgesproken. In het Engels heb je dat ook al. Ik zou er iets van krijgen, het irriteert me mateloos, uitspraken als 'da ies'. Ik heb al last met het weglaten van de eind -n. Maar dat klinkt misschien iets bekakt.

Klank en timbre zijn zeer belangrijk voor mij. Iemand met een vervelend stemgeluid – ik noem geen namen van televisiebekendheden – dat vergalt de pret voor mij. Kijk, je kunt daar aan werken, je kunt aan je stem iets doen. Logopedie verricht wonderen.

Ik wil niet graag purist genoemd worden.

Hoe noemde gij?

Of zijn generatie bewust met taal bezig was? Kleinkunstenaars als Wim De Craene en Zjef Vanuytsel waren toch zeer taalbewust, maar ook Will Tura of Louis Neefs hadden een verzorgde uitspraak en taalgebruik?

Onder collega's werd nooit gepraat over taal. Dat Nederlands was puur technisch. We spraken en spreken überhaupt niet over liedjesteeksten of muziek. Dat gebeurt wel eens met collega's van Lieve op de VRT (zijn vrouw, Lieve Van Steenberghe, is ondertitelaar bij de VRT; nvdr). Bezigt zijn met taal was vanzelfsprekend: je drukt je zo plastisch mogelijk uit. En het liefst zo correct mogelijk. De fouten in mijn eerste vroege teksten, daar schaam ik me over. Er zijn weinig teksten van mezelf waar ik niet een beetje, enfin, beschaamd over ben. Over Zussen bijvoorbeeld niet. Ik heb daar jaren over gedaan. Ik had een melodie, wat Brassensiaans met een contrabas, maar de tekst heb ik drie à vier keer herschreven, en dat was telkens zwoegen. Ja, ik hou van taal en ik vind dat taal veel te weinig kan uitdrukken wat we voelen en denken. Daarvoor schiet taal, mijn taalvermogen, tekort. Ik probeer het

in liedjes te verklanken omdat het een eeuwenoude vorm is. Metrum en rijm zijn dan weer een zegen voor mij; als ik iets vrij moet maken, kan ik dat, moeiteloos zelfs, maar het is lelijk, onsamenhangend, het heeft geen structuur.

Taalergernissen

In de jaren 50 al was ik ABN-promotor op school, op vrijwillige basis, maar ik heb dat niet lang gedaan, want op den duur schaamde ik me te erg. Je werd er toch op aangekeken, hoor. Je moest dialect spreken of je hoorde niet meer bij de groep, het clubje. Kijk, onze overburen kwamen uit Den Haag. Ze praatten bekakt en deden ook bekakt, en daarom werden ze gewoon genegeerd. Hollanders, dat was synoniem van stijf, hooghartig, bekakt en als je Nederlands sprak, werd je een beetje een 'Hollander'; dus je werd uit het nest gewerkt.

Ik leg hem de tekst voor van Hoe noemde gij? (zie kaderstuk), en we doorlopen enkele 'taalfouten'.

Ik heb een enorme taalfaalangst. In het Nederlands is dat een klein beetje over, maar niet helemaal. Waar ik me het meest aan erger?: aan alles wat daarin staat. Ik wil niet graag purist genoemd worden. Zelfs Bach heeft fouten geschreven, en die zijn overgenomen en bewaard, maar ik zou hem niet graag verbeteren.

Toen mijn schoonmoeder gestorven is, hamerde ik er bij de begrafenisman op om niet te schrijven 'geboren te' en 'overleden te', maar 'in'. Waar ik ook onpasselijk van word, is 'mevrouw Constantin Meunier' of zoiets. Een vrouw mag blijkbaar geen eigen naam hebben.

Ik volg de actualiteit en de discussie over tussentaal met grote gretigheid, net als mijn vrouw Lieve trouwens, maar toch ben ik meer met muziek bezig dan met taal. Ik bekijk de pro's en contra's, maar het lukt me niet in de argumenten 'pro tussentaal' te komen. Ik weet het: mooi Nederlands praten of zingen komt soms pretentius over. Ik wou Nederlands zingen, en ik wou af van mijn afschuwelijke dialectklanken, vooral de tweeklanken, zoals bij Boon. Toen was dat vrij ambitieus, Nederlands praten. In de jeugdclub werd ik voor een pretentieuze zot versleten, maar dat was ik helemaal niet ...

Liefde voor taal

Waar komt de liefde van Jan De Wilde vandaan voor taal, vraag ik hem.

Dat is aangeboren. Ik heb een enorme liefde voor schilderijen (Breughel en Picasso) en literatuur. Claes vond ik een goede verteller en Timmermans. De Loteling van Conscience mochten we dan weer niet lezen, en nog minder Cyriel Buysse. Vanaf mijn veertiende jaar kon ik naar de stadsbibliotheek, en daar keek men niet naar leeftijd. Ik las Graham Greene met rode oren, maar ik was daar in feite te jong voor: zo mistroostig en zo'n somber wereldbeeld. Ik was dol op lezen, kijken naar schilderijen en luisteren, naar alles wat ik maar kon: Bach op de radio, die me meteen fascineerde, of later de Sensational Nightingales, een gospelgroep. Ik heb me altijd meer aangetrokken gevoeld door Nederlanders (Jaap Fischer) en Fransen (Georges Brassens – het sappige van zijn taal heeft me altijd geboeid) dan door Vlamingen.

Ik las alles, ik was werkelijk verslingerd aan lectuur: dag en nacht kon ik lezen. Ik was zeer nieuwsgierig, en onbewust krijg je dan allicht al die taal binnen. Op school maakte ik goede opstellen en ik behoorde tot de besten van de klas in tekenen en in zang. Sinds mijn vijfde jaar zat ik in een zangkoor; later is dat 'Cantate domino' geworden, een van de beste koren ter wereld.

Of hij dan geworsteld heeft met het medium als kunstenaar: taal, tekenen, muziek? Ook Louis Paul Boon twijfelde daarover: word ik schrijver of plastisch kunstenaar?

Nee, ik heb daar nooit mee geworsteld. Ik ben pragmatischer. Ik wou kunstschilder worden en heb me in het vierde jaar Latijn-Wiskunde laten zakken om naar Sint-Lucas te kunnen. Toen heb ik zelf een koor-tje opgericht. Dat trio werd een duo en ten slotte stond ik alleen. Ik ben toen gedichten van Jan van Nijlen en Guido Gezelle op muziek gaan zetten, maar ik bakte er niets van; het was slecht. Uit pure armoede ben ik dan maar eigen teksten gaan schrijven, of beter: aaneenflansen. Wat ik deed, was bangelijk slecht in het begin, te literair, te puberaal: ik was een laatbloeiër. Ik erken dat zeer goed. Ik zal de manuscripten uit die periode maar beter eens zelf verbranden. Rond mijn 24ste ben ik met ironie beginnen te werken, met sarcasme af en toe. Dat was mijn moedertaal, ironie, omdat ik dat thuis met de paplepel binnen-gekrepen heb. Thuis werden geen uitingen van genegenheid gegeven: we kregen wel stompen en sarcastische sneren. Johan Anthierens, toen een toonaangevend criticus voor De Standaard, heeft het eerste lovende stuk over mij geschreven waarin hij het had over de ironie.

Ik heb een citaat bij me en lees het hem voor: 'Jan De Wilde schijnt immuun te zijn voor invloeden, zo persoonlijk en origineel is z'n inspiratie' (Johan Anthierens in De Standaard).

Dialect en tussentaal

De Wilde houdt van een zuivere taal, maar is ook een dialectliefhebber. *Ik ben zot op het Brussels: het lijkt wel op het Aalsters, maar het is mooier, vriendelijker, malser. Ik ben blij dat ik dialect ken, het ten minste kan reciteren, al praat ik het bijna nooit meer.*

Ironie is mijn moedertaal.

Jan De Wilde heeft ooit overwogen om in het dialect te zingen. Een bekend lied is *Madja, of a badja!* *Ik heb het ooit voorgesteld als een Tsjetsjeens volkslied ergens op een optreden in Limburg. De mensen waren ermee weg: ik kon het verkopen als Tsjetsjeens of Russisch. Al bij al is het afzetgebied al zo klein dat ik het uit vrije wil niet nog eens moest gaan verkleinen door dialect te zingen. En het Aalsters afzetgebied is dan nog eens superklein. Een man als Willem Vermandere had overal succes, ook in Nederland en in Friesland, maar hij paste zich aan: hij vernederlandste zijn uitspraak zodat men de finesses, niet alle finesses, maar zeker de hoofdzaak, kon begrijpen.*

Of het twintig jaar na datum dan allemaal een verloren strijd is, de strijd tegen de tussentaal?

Tussentaal is niet meer uit te roeien. Iedereen denkt ineens dat 'hoe heet dat' dialect is, maar het is een exogenisme, net zoals 'terug' en 'weer'. Tussentaal is geen nieuw dialect, er is geen vergelijking mogelijk. Ik vind 'Hoe noemde gij?' een verarming als je kunt zeggen 'hoe heet je'. Ik ben geen koffiedikkijker, maar ik hoop dat het geen verloren strijd is. Ik vrees echter van wel, om de sociale context: dat mensen bij de groep willen horen. Mensen spreken dan een brabbeltaaltje omdat iedereen een brabbeltaaltje spreekt en als je je een beetje genuanceerder wilt uitdrukken, kun je dat niet meer of je gaat door voor hovaardig, terwijl voor mij taal toch zo belangrijk is; iets meer menselijks kun je bijna niet meer verzinnen. Alle kunsten, schilderkunst, muziek, taal, dat is een noodzakelijkheid, zonder ben je geen mens. En daar moet goed mee omgesprongen worden.

Ik vrees dat de Vlaming onmondiger geworden is. Ik wil de onheilsprofeet niet uithangen, maar waar ik me zo aan stoor, is de uitspraak bijvoorbeeld. Ik heb iets met esthetiek, al van jongs af, en dat klinkt misschien pretentius. Taal is ook esthetiek: je kunt op honderd manieren een dialect spreken, gemeen of geraffineerd, en zo heb je dat ook met standaardtaal. En dan is er die algemene kennisachteruitgang. In Amerika vroeg men mij wel eens wat ik professioneel deed, waarop ik antwoordde dat ik 'singer-songwriter' was. 'O, what genre?'. Toen vermeldde ik John Prine, om bescheiden te blijven, want die bedient zich ook van ironie en sarcasme. 'Never heard of' was het antwoord. Randy Newman dan maar. 'Never heard of'. 'Bob Dylan?' 'Never heard of'. Kun je je dat voorstellen: bij dertigers en veertigers! Alleen Frank Sinatra en Elvis Presley kennen ze; cultureel zijn het pure barbaren, de mensen uit het zuiden vooral, zelfs universiteitsdocenten. Ze kennen zelfs de hoofdstad van hun naburige staat niet.

Ik luister op de terugweg naar zijn lied *Hier in Aaigem: We gaan niet met de mode mee, dat heeft geen enkele zin, de mode maakt toch kringetjes, ze haalt ons hier wel in.* Uitermate mooi is dat.

Hoe noemde gij?

Enkele 'fouten' en eigenaardigheden in de (tussen)taal van Vlamingen (archaïsmen, tussentaal, invloed boekentaal, registerdoorbreking, dialectismen) werden op passende wijze geïllustreerd (en gehegeld) in het liedje *Hoe noemde gij?* van Jan De Wilde (en Prima La Musica; EMI Music, 1992).

Wel euh Walter, 'k ga u zeggen
'k Noem De Kabouter Louis Guillaume
Ik ben werkzaam als boekhouder
En woonachtig in de bebouwde kom
Die noemt Zichen-Zussen-Bolder
Tussen Zolder en Rocleng-sur-Geer
In een nette nieuwe fermette
Volledig ongehypothekeerd

Wel euh Walter, 'k ben huwachtig
Met m'n vrouw die noemt Rosette
Zij is regelmatig drachtig
En ook werkzaam, vooral in bed (*grapje Walter*)
Onze kindjes noemen Madonna,
Corolla, Starlet, Nele en Prince
Ik wou absoluut een jongen
Maar nu stoppen w' alleszins

Wel euh Walter, k' ga u zeggen
Hobby's heb ik wel niet veel
Ik leer onze Prince playbacken
En ons Madonna leer ik toneel
Ons Corolla autorijden
Onze Starlet is nog te klein
Ons Rosette leert Nele breien
Ik zou zeggen: 'Meer moe da nie zijn'

Officiële website: <http://www.jan-de-wilde.com>

Standaardtaal is rekkelijk, zeker in Vlaanderen

JOHAN DE SCHRYVER

Een eenvoudige test. Welke van de drie volgende uitdrukkingen is of zijn standaardtaal?

- de duimen leggen ('het onderspit delven')
- eraan houden ('erop staan')
- op punt stellen ('bijstellen, preciseren, uitwerken')
- op vraag van ('op verzoek van')

Ongeacht uw antwoord kunt u zowel gelijk als ongelijk hebben, zal hieronder blijken. Dat is handig, maar ook verwarrend. Standaardtaal blijkt niet zo'n eenvoudige, duidelijke notie als we zouden willen.

Van alle kanten wordt gepleit voor het gebruik van Standaardnederlands. Daarbij wordt er gemakshalve maar van uitgegaan dat het duidelijk is wat tot die standaardtaal behoort en wat niet. Ten onrechte, zeker in Vlaanderen, waar standaardtaal een wel zéér relatief begrip is doordat er geen overeenstemming is over de mate waarin Belgisch Nederlands tot de standaardtaal gerekend mag worden.

Wat is standaardtaal?

In een natuurlijke taalgemeenschap wordt die variëteit die het meeste prestige geniet, de standaardtaal. Het is de variëteit van de elite, de variëteit van die (machtigere, rijkere) mensen waar anderen naar opkijken en die ze willen imiteren. Standaardtaal is een dialect met een leger, zo luidt het. Standaardnederlands is dus het Nederlands dat onze 'elite' spreekt. Maar wie behoort nu precies tot die 'spraakmakende gemeenschap'? In onze moderne maatschappij hebben veel meer mensen aandeel in de welvaart dan de klassieke elite uit vroegere tijden. Die geëmancipeerde burgers voelen zich best tevreden en kijken niet per se op naar de nóg rijkere. Voor de Nederlandse taalkundige Voortman (1994:19) is de standaardtaal intussen dan ook de taal geworden van de hogere klasse en de middenklasse. Wie wil weten wat tot de standaardtaal behoort, moet gewoon de taal van die taalgebruikers bestuderen.

Niet iedereen echter is het daarmee eens. De taaladvies-

dienst van de Taalunie, bijvoorbeeld, taaladvies.net, beaamt wel de definitie van standaardtaal als de variëteit 'die gesproken en geschreven wordt door mensen met een zeker prestige in de samenleving', maar beperkt die spraakmakende gemeenschap vervolgens toch tot de kleine fractie van professionele taalgebruikers en politici. Het gaat om

een niet duidelijk af te bakenen groep gezaghebbende schrijvers en sprekers die in de publieke, sociaal-culturele sector een belangrijke rol spelen. Denk daarbij aan journalisten, schrijvers, leerkrachten, radio- en televisiepresentatoren, acteurs, politici.

(<http://taaladvies.net/taal/advies/tekst/85>)

Er zit dus rek op standaardtaal, aangezien er verschillende visies zijn op de afbakening ervan. Een bedrijfsleider kan een bepaald woord bruikbaar achten in een formele situatie, terwijl pakweg een journalist datzelfde woord kan afwijzen.

Vlaanderen

In Vlaanderen is er een bijkomende complicatie. Hier gaat de Groot-Nederlandse ABN-traditie met het Noord-Nederlands als exclusieve norm stilaan teloor om plaats te maken voor een meer emancipatorisch standpunt, waarbij een eigen standaardvariant wordt erkend. Die wordt vrij algemeen 'Belgisch Nederlands' genoemd sinds het woordenboek *Van Dale* die term in 1999 invoerde. Het probleem is nu dat de meeste bronnen voorlopig blijven steken in een tussenstandpunt: een aantal Vlaamse woorden aanvaarden ze, maar een aantal ook niet. Het criterium voor de keuze blijkt geen objectieve studie te zijn van de formele taal van Vlaamse taalgebruikers, maar de eigen voorkeur van de taalbeschrijver (zie De Schryver 2007, 2012). Een notoir vertegenwoordiger van dit tussenstandpunt is de taaladviseur van de Vlaamse openbare omroep, die in zijn *Taalcharter* een Belgische standaardtaalvariant erkent, maar tegelijk een democratisch draagvlak daarvoor expliciet afwijst:

In Vlaanderen wordt de standaardtaal immers niet of nauwelijks gedragen door een 'spraakmakende gemeente'. In onze buurlanden wordt die mede gevormd door politici, bedrijfsleiders en academici, maar in Vlaanderen kan hun taal bezwaarlijk een voorbeeld worden genoemd. (Hendrickx, 1998, paragraaf Correcte taal)

Standaardtaal wordt op die manier de taal die de VRT-taaladviseur bruikbaar acht in formele situaties. Hetzelfde geldt echter voor de andere vertegenwoordigers van het Vlaamse tussenstandpunt. Het criterium om een Vlaams element al dan niet de standaardtaalstatus toe te kennen is altijd grotendeels subjectief, met als gevolg dat de verschillende bronnen tot andere oordelen komen. Daarmee is meteen de testvraag waarmee dit artikel begon, opgelost. De ene bron zal zich niet langer storen aan het Vlaamse karakter van de uitdrukkingen, de andere wel. Tabel 1 illustreert het chaotische resultaat. We vergelijken daarin de oordelen van vier adviesbronnen over de Vlaamse uitdrukkingen uit het testje waarmee dit artikel begon: de *Van Dale* (Den Boon en Geeraerts, 2005), VRT Taalnet, taaladvies.net en het *Prisma Handwoordenboek* (2010).

	<i>Van Dale</i>	VRT-Taalnet	Taaladvies.net	<i>Prisma</i>
<i>de duimen leggen</i>	+	-	+	+
<i>eraan houden</i>	+	-	-	-
<i>op punt stellen</i>	+	-	-	+
<i>op vraag van</i>	-	-	+	+

Tabel 1: de oordelen over vier Vlaamse uitdrukkingen in vier bronnen. +: standaardtaal (in België), -: geen standaardtaal.

De taal van taalprofessionals?

We zagen hierboven dat taaladvies.net principieel naast taalprofessionelen ook politici tot de normbepalers rekent. In de praktijk worden de laatsten evenwel niet geconsulteerd. Het informantentype waar de dienst een beroep op doet om bij twijfel te bepalen of een woord of wending standaardtaalig is of niet, blijkt namelijk te bestaan

uit een groep van Vlamingen en Nederlanders uit de sociaal-culturele sector (radio- en televisiepresentatoren, journalisten, auteurs, professionele tekstschrijvers, leerkrachten, docenten ...) (<http://taaladvies.net/taal/advies/tekst/86>)

Taaladvies.net staat hiermee niet alleen, zo werd duidelijk op een studiedag over tussentaal in 2010 (De Manke Usurpator, UA, 18 en 19 oktober 2010). Toen bleken nogal wat Vlaamse taalkundigen achter het principe te staan dat, althans in Vlaanderen, de norm afgeleid moet worden uit het taalgebruik van de 'betere' taalgebruiker, de taaldeskundige. Nogal logisch, kunnen buitenstaanders vinden, want die deskundigen kennen de taal immers. Ze baseren zich daarbij op de vooronderstelling dat de taalprofessionelen het in het algemeen met elkaar eens zijn over wat tot de standaardtaal behoort en wat niet. Wil je weten wat tot de standaardtaal behoort, dan vraag je het aan de docent, de journalist, enz.

Dat die deskundigen het lang niet altijd met elkaar eens zijn, blijkt al uit de praktijk van taaladvies.net zelf. Bij tal van varianten kan de dienst geen uitspraak doen over de standaardtaalstatus omdat de panelleden het met elkaar oneens zijn. 'Het is niet duidelijk of het betrokken item tot de standaardtaal behoort', valt dan te lezen op taaladvies.net. Dat is onder meer het geval bij *terug* ('opnieuw'), *iets*

in vraag stellen ('betwijfelen, in twijfel trekken') en *toekomen* ('een bepaalde bestemming bereiken').

Zelfs taaldocenten uit het hoger onderwijs komen vaak tot uiteenlopende oordelen. Voor een enquête (De Schryver, 2004) moesten 60 taaldocenten (43 uit Vlaanderen, 17 uit Nederland) die verbonden waren aan de toenmalige (vierjarige) opleidingen tot vertaler en tolk, een aantal grammaticale constructies beoordelen. Ze bleken het heel vaak met elkaar én met de *ANS* oneens te zijn. Het overeenstemmingspercentage met de *ANS* bedroeg slechts 27%. Enkele voorbeelden van vormen of constructies die voor de *ANS* (Haeseryn et al., 1997) standaardtaal zijn:

- *respectievelijke deelnemers* (i.p.v. *respectieve*): voor 8 docenten standaardtaal.
- *naargelang de resultaten* (i.p.v. *naargelang van*): voor 16 docenten standaardtaal.
- *gezegd zou hebben*: voor 32 docenten standaardtaal.
- *zou gezegd hebben*: voor 6 docenten standaardtaal.
- *zou hebben gezegd*: voor 27 docenten standaardtaal.

Een nieuw naslagwerk

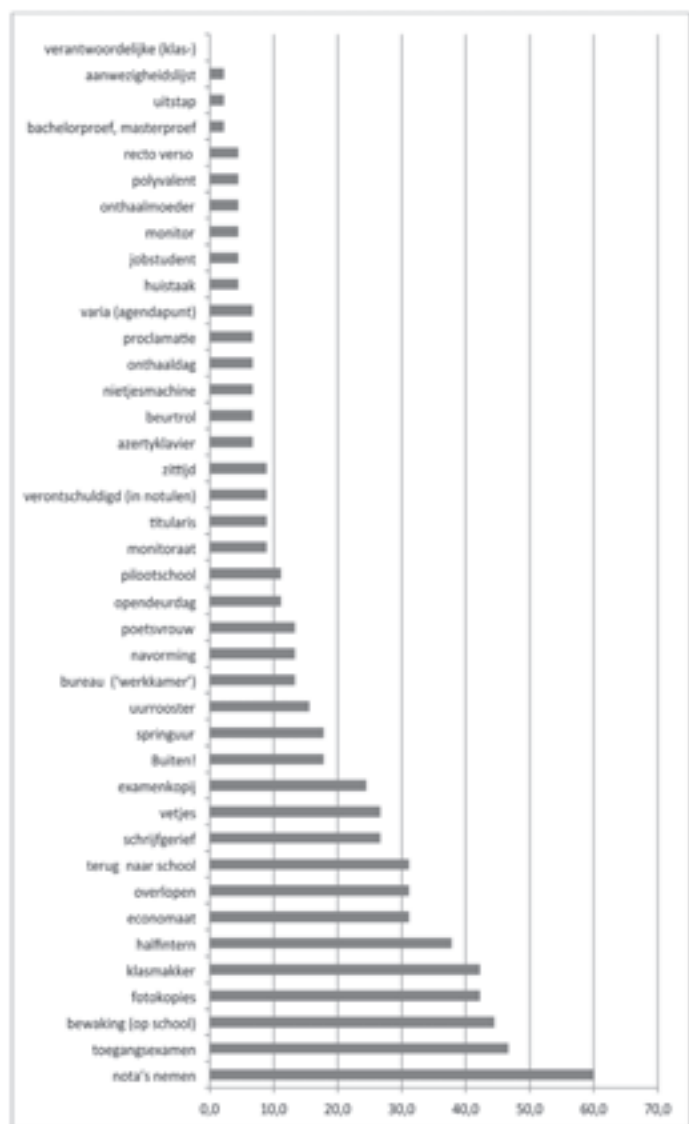
De meeste definities van standaardtaal vermelden als voorwaarde dat de variëteit 'gecodificeerd' moet zijn, d.w.z. vastgelegd in naslagwerken. Op zich is dat natuurlijk geen voldoende voorwaarde en zelfs waardeloos als criterium wanneer, zoals voor Vlaamse items heel vaak het geval is, verschillende naslagwerken verschillende oordelen uitspreken. Het prestige dat uitgaat van naslagwerken (waartoe ik ook de digitale taaladviesbronnen reken) verblindt taalgebruikers echter nogal gemakkelijk. De verleiding is groot om ze als bijbels te beschouwen, die dé waarheid propageren, ook al wordt er soms duidelijk in gewaarschuwd dat dat niet de bedoeling is (*ANS*, *Van Dale*, *Taaladvies.net*).

In 2010 is er een nieuw naslagwerk voor het Vlaamse onderwijs verschenen: *Taal in het onderwijs* (Debrabandere, 2010). Het is een overzichtelijke publicatie waarin alles wat niet tot de standaardtaal behoort, duidelijk is gemarkeerd (met een asterisk), wat er volgens de achterflap voor zorgt 'dat de gebruiker van dit woordenboek duidelijke en direct bruikbare taaladviezen krijgt'. Die laatste belofte is zeker geldig, maar enkel voor wie het taalpolitieke standpunt van de auteur deelt. Dat is een gematigd tussenstandpunt. Blijkens de inleiding veroordeelt Debrabandere niet alle Belgische woorden of uitdrukkingen. Zo aanvaardt hij *aanpassingsklas*, *academiejaar*, *bloktijd* (maar niet *blok*) en *taakleraar* als standaardtaal. Anderzijds blijkt de traditionele Noord-Nederlandse oriëntatie duidelijk uit de afkeuring van de lange reeks woorden die in Vlaanderen heel gebruikelijk zijn, ook in niet-informeel taalgebruik, zoals *aanwezigheidslijst*, *monitoraat*, (*de leerstof*) *overlopen*, *recto verso*, *springuur*, enz. Dit boek is dus een zeer handige gids voor wie vindt dat het niet-informele taalgebruik in Vlaanderen niet (al te veel) mag afwijken van dat in Nederland. Het is een boek voor wie vindt dat *hospes* (*kotbaas) en *hospita* (*kotbazin) ook in Vlaanderen standaardtaal zijn of moeten worden.

Daar is niets mis mee in die zin dat iedereen het recht heeft boeken uit te brengen waarin hij zijn ideologie verdedigt of waarmee hij die tracht te realiseren. De gebruiker, de consument, moet wel weten waar hij aan toe is. En hier knelt het schoentje wat. Het vergt

geen grote mate van intelligentie om af te leiden dat de auteur de Noord-Nederlandse norm volgt, maar is dat ook het standpunt van de 'spraakmakende gemeenschap' in Vlaanderen? Als we dat begrip beperken zoals taaladvies.net dat doet, wordt de vraag of Vlaamse taalprofessionelen het eens zijn met de lijst in *Taal in het Onderwijs*. Om daar een impressionistisch antwoord op te krijgen, heb ik 40 niet-standaarditems van de lijst ter beoordeling voorgelegd aan 30 leerkrachten en 15 andere taalprofessionelen (vertalers, copywriters, enz.), die een bijscholingscursus over taalzorg volgden (HUB, 2011). De vraag was: 'Ziet u in de onderstaande reeks een woord of woorden die volgens u geen standaardtaal zijn, die bijvoorbeeld ongepast zijn in verzorgde schooltaal?'

De respondenten waren het zelden eens met *Taal in het Onderwijs*. Ze keurden gemiddeld slechts 6.6 van de 40 items af (16.5%). Een leerkracht vond *alle* items standaardtaal, de allerstrengste keurde er 19 af. De leerkrachten bleken iets strenger: ze keurden gemiddeld 7.2 van de 40 items af, de anderen 5.5. Figuur 1 geeft een overzicht van de resultaten voor elk item. Uitschieters waren *nota's nemen* (door 60% afgekeurd) en *klasverantwoordelijke* (door niemand afgekeurd). Het ziet er dus niet naar uit dat *Taal in het Onderwijs* een weerspiegeling is van de standaardtaalopvatting van spraakmakend Vlaanderen.

Figuur 1: de afkeuringspercentages voor 40 woorden of uitdrukkingen die in *Taal in het Onderwijs* als niet-standaardtaal gemarkeerd zijn (N=40).

Besluit

Er zit rek op de standaardtaal, veel rek. De meningen over wat tot de standaardtaal behoort, lopen sterk uiteen, ook bij de strengste normbepalers, de taalprofessionelen. Taalgebruikers moeten dat goed weten en kritisch omgaan met taaladviesbronnen. Wie bronnen als *Taal in het Onderwijs* gebruikt, heeft inderdaad een zeer handig hulpmiddel, maar hij moet wel weten dat het de mening weergeeft van één deskundige taalgebruiker, waar lang niet alle andere deskundige taalgebruikers het mee eens zijn. Hij moet beseffen dat de meeste asteriskwoorden worden afgekeurd omdat ze Belgisch Nederlands zijn, hoewel velen al van oordeel zijn dat Belgisch-Nederlands woorden ook standaardtaal kunnen zijn, dat wil zeggen bruikbaar in formele contexten. Hij moet weten dat veel van de in taaladviesbronnen gewraakte woorden met evenveel recht als standaardtaal beschouwd kunnen worden. En dat kritische inzicht moet in het onderwijs worden bijgebracht. Leerlingen moeten vertrouwd gemaakt worden met wat (zeker) als standaardtaal geldt, maar evenzeer moeten ze opgevoed worden tot zelfstandige, kritische taalgebruikers en gebruikers van taaladviesbronnen. Meer en meer van die adviesbronnen werken mee aan die bewustmaking. Zo wijst *Van Dale* in de inleiding niet enkel op de rekkelijkheid van de standaardtaal, maar bepleit het woordenboek ook rekkelijkheid bij de taalgebruiker:

Een levende taal kenmerkt zich door variatie in het persoonlijke oordeel van de individuele gebruikers over bepaalde taalelementen. Op grond hiervan is het raadzaam de grenzen tussen wat wel en wat niet algemeen is principieel met een ruime mate te hanteren (Den Boon en Geeraerts, 2005:xiv).

Literatuur

- Den Boon, T., en Geeraerts, D. (2005), *Van Dale Groot Woordenboek van de Nederlandse Taal* (14de uitg.). Utrecht/Antwerpen: Van Dale Lexicografie.
- De Schryver, J. (2004), 'Deskundigen zijn het niet eens. Taaldocenten oordelen vaak anders dan de ANS'. In: *Onze Taal*, 73, blz. 92-93.
- De Schryver, J. (2007), 'Anarchie der normen. Over aarzelende taalbeschrijving, modern taalbeleid en confuus taalonderwijs in Vlaanderen'. In J. De Schryver en A. Vlasselaers (red.), *Naar Panama! Opstellen voor Fred Van Besien*. Brussel: VLEKHO, blz. 131-156.
- De Schryver, J. (2012), 'Het einde van de tussentaal en de Vlaamse standaardtaaldiscussie'. In K. Absillis, J. Jaspers en S. Van Hoof (red.), *De Manke Usurpator. Over Verkavelingsvlaams*. Gent: Academia Press, blz. 141-165.
- Haeseryn, W., K. Romijn, G. Geerts, J. de Rooij en M.C. Van den Toorn (red.) (1997), *Algemene Nederlandse Spraakkunst*. Groningen/Deurne: Martinus Nijhoff/Wolters Plantyn.
- Hendrickx, R. (1998), *Het taalcharter*. Op: <http://www.vrt.be/taal/taalcharter>.
- Prisma (2010), *Prisma Handwoordenboek Nederlands*. Houten/Antwerpen: Unieboek/Het Spectrum.
- Voortman, B. (1994), *Regionale variatie in het taalgebruik van notabelen. Een sociolinguïstisch onderzoek in Middelburg, Roermond en Zutphen*. Amsterdam: Universiteit van Amsterdam.

Johan De Schryver is werkleider Nederlands aan de faculteit Taal en Letteren van de Hogeschool-Universiteit Brussel.

e-mail: Johan.deschryver@hubrussel.be

Taalkronkels

Onze kat heet Maarten

STEFAN SONCK

Als Brusselaar word ik dagelijks geconfronteerd met de taaleigenheden van het Nederlands en het Frans. Ik kwam tot enkele merkwaardige en soms leuke vaststellingen. Hebben onze taalverschillen te maken met het

rationele van de Vlamingen en Nederlanders, en het emotionele van de Franstaligen? Ik weet het niet. Feit is dat wij *iets uit het hoofd leren*, terwijl Franstaligen *l'apprennent par coeur*.

In het Nederlands kennen we mannelijk, vrouwelijk én onzijdig. Onzijdig bestaat niet in het Frans. *Het* meisje, leg dat maar eens uit aan Franstaligen. Hoe oud bent u? Nederlandstaligen *zijn* 25 jaar, Franstaligen *ont* 25 ans. Franstaligen maken van oud brood *pain perdu*, maar Vlamingen spreken van *gewonnen brood*. Dat is een kwestie van perceptie, maar vooral van goed klaarmaken. Wij drinken er een *koffie verkeerd* bij, Franstaligen spreken van *un lait russe*.

Wij stellen een huis *te koop*, in het Frans niet: daar zetten ze het *à vendre*. *Huren* en *verhuren* zijn voor ons twee verschillende begrippen, maar in het Frans spreekt men van *louer*, zowel voor de eigenaar als voor de bewoner.

Wie een beetje in het ootje wordt genomen, gaat *groen lachen*. Franstaligen zien het anders: zij spreken van *rire jaune*. Een onervaren iemand is *een groentje*, voor de Franstaligen echter *un bleu*. Een *blauw oog* daarentegen is *un oeil au beurre noir*! Bij zoveel kleurnuances is het geen wonder dat Van Gogh eropuit trok met een *schildersezel*, terwijl Gauguin gebruikmaakte van *un chevalet de peintre*.

Van dieren gesproken: er is iets merkwaardigs aan de hand met de kat. *De kat*, zij, *le chat*, hij. *Avoir un chat dans la gorge* is *een kikker in de keel hebben*. *Slappende honden wakker maken* vertaal je als *éveiller le chat qui dort*. En wie *de pijp aan Maarten geeft*, *donne sa langue au chat*.

Laten we het dan even over getallen hebben:

- *drieëndertig* = *trente trois*, toegegeven: dit is logischer.
- *negenennegentig* = *quatre-vingt-dix-neuf*. Dit is al een rekenom op zich. Tel daar vervolgens maar *soixante-dix-sept* bij op!

Zelfs het weer heeft zijn taalkundige grillen. Het is mooi weer, maar *il fait beau*. Wat niet wegneemt dat sommige Vlamingen maar al te graag het mooie weer maken. En dichte mist noemen we *erwtensoeep*. Voor Franstaligen is dat *purée de pois*. Wie graag *een appeltje voor de dorst heeft*, moet in Wallonië *garder une poire pour la soif*. Voor één keer mag je appels met peren vergelijken. Maar niet met citroenen natuurlijk.

Er zijn ongetwijfeld nog veel meer merkwaardige taalverschillen. Omgekeerd nemen wij, Vlamingen (en Nederlanders), voor de verstaanbaarheid ook vaak, zeker als het over voeding gaat, Franse begrippen over. We hebben het over:

- *fraisen* (of zegt u altijd *aardbeien?*)
- *aubergines* (of maakt u *eierplanten* klaar?)
- *américain préparé* (of bestelt u altijd *klaargemaakte, gemalen biefstuk?*)
- *filet d'anvers* (of lust u alleen *gerookt vlees?*)
- een *glacé* of *éclair* (of kent uw bakker ook de tompoes en de chocolade- of mokka-bliksem?)

Mijn *traiteur* prijst zijn *vol-au-vent* aan, want *koninginnenhapje* staat zo kannibalistisch. En om even in het culinaire te blijven: in een restaurant krijg je wel eens *een gepeperde rekening*. Franstaligen vinden *une note salée* al erg genoeg.

Omgekeerd nemen Franstaligen sommige Vlaamse woorden over: een *sterfputje* blijft *un sterfput*. Un *siphon de cour* klinkt te hygiënisch.

Bovendien stel ik vast dat vele begrippen in het Nederlands of het Frans op zijn minst fonetisch dezelfde zijn: *goal!*, *sandwich*, *velo*, *friet*, *mayonaise*, *frisko*, *caramel*, *steak*, *chocolade*, *champagne*, *kaviaar*, *sex* zonder e ...

Kortom: alle goede dingen des levens hebben we gemeen. Zo erg verschillen we dus ook weer niet.

Idioom & Co

Nuances bij de superieure precisie van het Frans

BERT CAPPELLE

Er leeft bij onze zuiderburen een hardnekkige mythe dat het Frans een precieze en genuanceerde taal par excellence is. Een beetje Frans chauvinist is er rotsvast van overtuigd dat de Franse taal zich niet alleen uitermate goed leent tot grote literatuur maar ook van alle talen het meest geschikt is voor het recht en de diplomatie. Het is in Frankrijk bovendien bon ton zich laatdunkend uit te laten over het Engels, dat zich zou kenmerken door een verregaande onnauwkeurigheid.

Dit gebeurde vrij recent nog maar eens in een interview met de vooraanstaande Franse taalkundige Claude Hagège in *L'Express*. Hagège, *éminence grise* met jeugdig-zwarte haardos, is ereprofessor aan het prestigieuze Collège de France, waar hij haast twintig jaar de leerstoel voor taalkundige theorie bekleedde. Hij heeft een rist onderscheidingen, waaronder de Prix Volney, Chevalier de la Légion d'honneur, Officier de l'Ordre des Palmes Académiques en een gouden medaille van de CNRS. Hagège is ook een polyglot. Gevraagd naar zijn talenkennis in het interview, antwoordt hij doodgemoedereerd: 'Als het erom gaat de talen op te sommen waarvan ik de regels ken, kan ik er meerdere honderden vermelden, *comme la plupart de mes confrères linguistes*' (slik).

Hagège is zo wijs te ontkennen dat het Frans superieur is ten opzichte van andere talen. Ten eerste, zegt hij, bestaat er niet zoiets als een superieure taal. En ten tweede klopt de vaak aangevoerde reden niet, namelijk dat het Frans een van de allermoeilijkste talen is, zoals vele Fransen denken. Hagège, die als Fransman wel makkelijk spreken heeft, vindt het Frans minder moeilijk dan het Russisch, het Arabisch, het Georgisch,

het Fula en zeker het Engels. Maar als de interviewer dan opmerkt dat heel de wereld, of toch bijna, het Engels gebruikt, trekt hij fel van leer tegen de wereld-dominantie van die taal. Jazeker, velen spreken een 'luchthaven-Engels', geeft hij toe, maar dat valt niet te vergelijken met 'het Engels van de autochtonen', dat een 'te duchten idioom' blijft. Daarin kan ik hem alvast gelijk geven. De woordenschat van het Engels beperkt zich niet tot dat van het *Globish*. Een Engels schrijver op zoek naar *le mot juste* vindt in de *Oxford English Dictionary* – omvangrijker dan *Le Grand Robert!* – zeker zijn gading. Maar Hagège roemt de rijkdom van de Engelse taal niet. Hij geeft eerst af op haar aartsmoeilijke spelling (of haar lastig te leren uitspraak, wat op hetzelfde neerkomt). Wat we met een *ou* moeten schrijven – om zijn illustratie te geven – klinkt telkens anders in bijvoorbeeld *through, rough, bough, four* en *tour*. En dan komt het: 'het gaat bovendien om een onprecieze taal, wat haar aanspraak op universaliteit des te minder aanvaardbaar maakt'.

Crash course

Hagège geeft twee voorbeelden van dat gebrek aan precisie, het ene al even weinig overtuigend als het andere:

Neem nu de veiligheid in het luchtruim. Op 29 december 1972 stortte er een vliegtuig neer in Florida. De controletoren had bevolen: 'Turn left, right now', met andere woorden, 'Naar links, nu meteen!' Maar de piloot had 'right now' vertaald door 'nu naar rechts', hetgeen de catastrofe veroorzaakte. Of kijk naar de diplomatie. Wat de Engelse versie van de veelbesproken VN-resolutie 242 uit 1967 als aanbeveling geeft, is de 'withdrawal of Israel armed forces from territories occupied in the recent conflict'. De Arabische landen zijn van mening dat Israël zich terug moet trekken 'uit *de*

---

bezette gebieden' – bedoeld dus: uit alle. Terwijl Israël van oordeel is dat het haar volstaat zich terug te trekken 'uit bezette gebieden', dus slechts uit een deel ervan.

Het interview werd onder mijn Franse collega's-taalkundigen uit Rijsel druk besproken. Het pleit voor hun beroepseer dat ze de simpliciteit van dergelijke uitlatingen, komende van een zo gelauwerd linguïst als Hagège, als stuitend beschouwden. De meest interessante reactie trof ik aan in een blog van een Amerikaanse expat in Parijs. Is het niet vreemd, merkt de auteur van de blog op bij het eerste voorbeeld, dat een Fransman er blijkbaar niet bij stilstaat dat *right now* net zo 'onprecies' is als *Allez tout droit*, dat letterlijk 'ga helemaal recht' betekent? In *Allez tout droit* betekent *tout droit* nu eenmaal per conventie 'rechtdoor', net zoals *right now*, met een bepaalde intonatie uitgesproken, als geheel 'nu meteen' betekent. Het eerste voorbeeld bewijst dus niet meer dan dat de piloot in kwestie het Engels niet voldoende machtig was. Of dat voor een grondige kennis van een taal een *crash course* niet aan te bevelen is, zeker niet in de luchtvaart. Wat het tweede voorbeeld betreft, weet de auteur van de blog dat de oorspronkelijke Engelse tekst de omvang van de terugtrekking *opzettelijk* in het midden liet, om de resolutie te kunnen laten ondertekenen door partijen die lijnrecht tegenover elkaar stonden. Een eenvoudige toevoeging van *the* in die versie had de vaagheid kunnen wegnemen, maar daar werd bewust niet voor gekozen. De Franse versie stelde echter ondubbelzinnig de noodzaak vast van een '*retrait des forces armées israéliennes des territoires occupés lors du récent conflit*', een gebrekkige want te expliciete vertaling. Had men de grondtekst letterlijk vertaald als '*retrait ... de territoires occupés ..*', dan was dat in het Frans even vaag geweest als in het Engels.

Dat de Franse taal vrij zou zijn van ambiguïteit en vaagheid is dus een fabel. In dezelfde expatblog wordt dit verder aangetoond met onder meer het voorbeeld *un désarmement des navires dans les ports français sous le contrôle allemand*, dat zomaar even vijf verschillende interpretaties kan hebben. *Dans les ports français* kan verwijzen naar *un désarmement* of *des navires*. En *sous le contrôle allemand* kan op *un désarmement*, *des navires* of *les ports* slaan. Dit en soortgelijke voorbeelden van meerduidigheid werden al behandeld in 1974 in een wetenschappelijk artikel met de passende titel *Structural ambiguity in French*.

Een manier van kijken

Het Engels neigt er op alvast één punt toe preciezer te zijn dan het Frans: in beschrijvingen van voortbeweging. Veel meer dan het Frans doet het Engels een beroep op werkwoorden die heel concreet de wijze van beweging beschrijven: *crawl*, *fly*, *ramble*,

stagger, *whiz*, enzovoort. Er zijn honderden zulke werkwoorden. Het Frans stelt zich sneller tevreden met een algemeen richtingaanduidend werkwoord, zoals *entrer*, *sortir* of *monter*. Dit globaal betekenisaspect vangt het Engels op door een richtingaanwijzer als *in*, *out* of *up* toe te voegen aan het bewegingswerkwoord. Uit eigen recent onderzoek blijkt dat dit verschil tussen het Engels en het Frans zich laat voelen in vertalingen van romans in het Engels vanuit het Frans. Die vertaalde Franse romans zijn beduidend minder rijk aan specifieke bewegingswerkwoorden en bevatten meer algemene werkwoorden als *come* en *go* dan oorspronkelijk in het Engels geschreven romans. In een andere studie onderzocht een nieuw aangeworven collega, Eva Soroli, met behulp van *eye-tracking* mogelijke verschillen tussen wat sprekers van het Frans en het Engels in de gaten houden terwijl ze animatiebeelden beschrijven. De verschillen zijn soms subtiel, maar waar een Fransman bijvoorbeeld de globale verplaatsing volgt van een beer die in een boom klimt, zal een spreker van het Engels toch nauwlettender kijken naar de beweging van de poten waarmee de beer zich langs de boomstam omhoog hijst. Sprekers van het Engels hebben dus mogelijk zelfs een preciezere manier van kijken naar beweging dan sprekers van het Frans.

Fransen die graag beweren dat hun taal preciezer is dan andere talen, en zeker dan het Engels, hebben de waarheid niet aan hun kant. Ten eerste is het Frans lang niet altijd een toonbeeld van opperste precisie, zoals blijkt uit studies naar de weergave van beweging. Ten tweede is vaagheid of ambiguïteit in taalgebruik veelal te wijten aan de spreker of schrijver eerder dan aan de taal zelf, al kost het in de ene taal soms meer woorden dan in de andere om hetzelfde uit te drukken. Een Fransman mag gerust zijn taal liefhebben, haar koesteren en trots zijn op wat ze heeft voortgebracht. Maar een Fransman moet ook kunnen aanvaarden dat het Frans, in de Verlichting dé lingua franca, de fakkel heeft doorgegeven aan het Engels, een taal die zeker even precies is als het Frans en waarin heel wat taalgebruikers er wel degelijk in slagen gebeurtenissen, ideeën en gevoelens ondubbelzinnig, helder en raak te verwoorden. Aan Fransen die dit niet kunnen verkroppen, zeg ik, op een manier die bij hun manier van motorische perceptie aansluit: *Get over it*.

Bert Cappelle is docent Engelse taalkunde aan de Universiteit Lille Nord de France.

e-mail: bert.cappelle@univ-lille3.fr

Broodje taal

E-legant omgaan met internettaal

KAREN DE LOENEN

U beseft het wellicht niet, maar u leidt een tweede leven waarin u lief en leed deelt met zo'n vijf miljard mensen. Uw tweede schizofrene identiteit ontstaat in een wereld van bits en bytes, in een digitaal universum waar u kunt zijn wie u wenst, wanneer u dat wenst en waar u dat wenst.

In die digitale wereld staat het 'delen' op zich centraal: door te delen verschaft u zichzelf een identiteit en geeft u inhoud aan het andere leven dat zich daar aan het afspelen is. En wat meer is: er wordt ook voortdurend met u gedeeld. Want alles wat u deelt, zoekt of doet, kan voor eeuwig worden vastgelegd in de krochten van wat wij voor het gemak het Wereld Wijde Web genoemd hebben. U beseft het wellicht niet, maar in dat Wijde Web is een geheel nieuw genre tot stand gekomen, een nieuwe taal zowaar waarin u zich dagelijks uitdrukt, maar waarin u nooit onderwezen werd. Weinig mensen zijn dat wél, trouwens. Vandaar dat het ons niet mag verwonderen dat veel studenten openlijk de verzuchting uitspreken dat zij als 'digital natives' met die digitale taalvaardigheid toch slecht uit de voeten kunnen. E-legant omgaan met taal op het internet, hoe doet u dat eigenlijk?

Welkom in het digitale tijdperk

Laten we even teruggaan in de tijd. Inderdaad, er was namelijk een tijd – en dat is niet eens zo erg lang geleden – waarin we liefdesbrieven op stencil schreven, in de bibliotheek met steekkaartjes naar boeken zochten en (godbetert!) we dingen met *de post* naar elkaar verstuurd. Pas in 1957 ontstond door de zogenaamde Spoenikcrisis in Amerika de behoefte om grote hoeveelheden informatie snel en gemakkelijk te kunnen uitwisselen. Toch duurde het nog tot 1969 vooraleer de eerste computers met elkaar verbonden werden om die doelstelling ook effectief te realiseren. Het internet

was geboren. In België zorgde de weigerachtige houding van vooral Belgacom – dat zwaar moest investeren om de toenmalige ADSL-lijnen operatief te kunnen maken – ervoor dat pas eind de jaren tachtig de eerste surfers hun pc verkozen boven het ruime sop. Een evolutie die misschien traag lijkt te zijn verlopen, maar die eens ze letterlijk 'on line' was haar gelijke niet meer kende. In 2005 registreerde zoekmachine Google maar liefst acht miljard websites. In 2008 braken de sociale netwerken door en zelfs als u geen Facebookaccount hebt, zult u moeten erkennen dat een deel van uw leven zich online aan het afspelen is. Bovendien weet het internet meer van u dan u wellicht denkt. En die ingrijpende invloed is natuurlijk ook duidelijk zichtbaar in het enige netwerk dat ons nóg sterker met elkaar verbindt: de taal.

Usability als codewoord

Een bedrijfswebsite haalt gemiddeld zo'n vijftig bezoekers per dag. Onderzoek heeft uitgewezen dat een ontevreden surfer nooit meer terugkeert naar een site wanneer die website na enkele muisklikken tot mistevredenheid of frustratie heeft geleid. Maar liefst 38% van de gebruikers kiest onmiddellijk een nieuwe digitale weg zodra de 'usability' of gebruiksvriendelijkheid geschonden wordt. Die gebruiksvriendelijkheid speelt zich natuurlijk af op allerlei terreinen. Zo is er de technische kant van de zaak: moet een surfer niet te veel scrollen op een pagina, is de bladspiegel goed verdeeld, enzovoort. De zichtbaarheid van de informatie is eveneens doorslaggevend. Alle tekstuele informatie uit een website wordt door zoekmachines zoals Google gescand in een gigantische databank. Op basis van die databank zorgt Google voor relevante resultaten als u aan uw trouwe vriend een vraag stelt. Het spreekt voor zich dat internetgoeroes die vindbaarheid kunnen manipuleren: door Google de juiste 'keywords' in de broncode aan te bieden, wordt een website beter zichtbaar in de resultatenlijst. Niet enkel de talige kracht van wat een website vertelt, is voor elke zichzelf respecterende computernerd

---

van belang. Ook hoe die tekst in dat internet geworteld is ('search engine optimization' – ik wil ervan af zijn), is razend belangrijk voor het rendement van een goede website.

Het belang van een goed begin

Eens de technische kant van de zaak geregeld is, kan het schrijfwerk pas echt beginnen. Onderzoek door middel van eye tracking (lees: proefpersonen surfen op het internet terwijl hun oogbewegingen door een minuscule camera gefilmd worden) heeft uitgewezen dat een lezer op het scherm veel drastischer scant dan een lezer op papier. Dat merkt u trouwens zelf het best als u de krant leest: doet u dat online, dan bent u op een paar minuten door het nieuws gefietst. De scroller van uw muis staat daarbij niet stil. In de krant doet u dat ook, maar het kost meer tijd en u hebt automatisch meer informatie gelezen en geregistreerd. Vandaar dat schrijven voor het internet begint bij een goed begin: daar blijven de ogen van de scannende surfer namelijk het langst rusten. Veelzeggende titels zijn een must. Zo'n titel is informatief, niet te lang, plaatst het belangrijkste woord eerst, vermijd afkortingen of letterwoorden en is up-to-date. Ik geef een voorbeeld: op de website van het Centrum voor Gelijkheid van Kansen en Racismebestrijding staat te lezen 'allereerste toepassing door de rechtbank van de negationismewet voor de rechter'. U ziet meteen waar het schoentje wringt: het kernwoord 'negationismewet' komt veel te laat. De vermelding 'door de rechtbank' en 'voor de rechtbank' is redundant en dus overbodig. Bovendien is 'negationismewet' zelf een behoorlijk lastig woord dat niet dadelijk uitnodigt tot lezen. Wellicht kiest u hier beter voor een neutraal alternatief.

Gebruik mensentaal

Schermlezen is trouwens ook vermoeiend. Door de voortdurende projectie van licht in de ogen van de lezer, haken surfers sneller af als ze een tekst op het scherm lezen. Ook de snelheid waarmee we kunnen lezen daalt (zelfs voor ervaren rotten in het vak) met twintig tot dertig procent. Daar komt nog bij dat schrijvers van webteksten erg 'mediumbewust' zijn. Teksten die enkel voor een digitale drager bestemd zijn, hebben vaak de neiging nogal zwaar op de maag te liggen. Het mag allemaal wat technischer, wat minder eloquent, wat complexer. De specificiteit van het webgenre vraagt echter het omgekeerde van de schrijver. Gebruik de taal waarin de bezoeker surft, gebruik mensentaal. Taalzorg valt niet op, taalfouten doen dat wel. Het begint al bij het kiezen van het juiste register. Internetaal leunt in wezen dichter aan bij onze spreektaal

dan bij onze schrijftaal. Kies dus voor een 'verzorgde spreektaal' waarin er zeker plaats is voor informele woordkeuze. Denk erom dat het eindproduct natuurlijk wel een schriftelijke neerslag is. Vermijd daarom zogenaamde ambtenarentaal (*aan de hand van, kwestie van, desalniettemin, met als resultaat ...*) en let, waarde lezer, toch ook op uw spelling. Hoe vaak zijn internettermen zelf, om een voorbeeld te geven, niet fout geschreven op het internet. Ik denk dan huiverend aan *email* in plaats van *e-mail*, of aan *on-line* in plaats van *online*. Het Groene Boekje is gratis op het internet beschikbaar (www.woordenlijst.org): het lijkt me dus evident dat u tijdens het webschrijven eens te meer gebruik maakt van het schitterende naslagwerk dat het internet ook is. Werk daarenboven met korte, eenvoudige zinnen die uitermate geschikt zijn om de immer scannende lezer bij de les te houden. Op het net proberen we de zinslengte te beperken tot vijftien woorden per zin. Geef ook voldoende voorbeelden die de gebruiker laten zien wat hij met de tekst aan moet, of waarom hij aan het lezen is. Spreek ten slotte de gebruiker op een consequente manier aan: de internetlezer is liever 'jij' dan 'u'. Als u toch voor de u-vorm kiest, zorg dan dat die tendens nergens in de tekst doorbroken wordt. Het spreekt voor zich dat u ook jargon, moeilijke woorden en herhalingen vermijdt in een tekst die op zich al zo veel moeite moet doen om überhaupt gelezen te worden.

Big brother is watching you (and your language!)

Tot slot hijs ik nog een waarschuwingsvlagje: denk eraan dat alles, maar dan ook werkelijk alles wat u ooit op het internet plaatst, gevonden kan worden. Als u documenten deelt met een toepassing als GoogleDocs, dan staat u het auteursrecht daarvan af aan Google. Vanaf dat moment is het internet zelf heer en meester over wat ooit uit uw brein en via uw toetsenbord ontstaan is. Zo kunnen teksten de eeuwigheid trotseren en circuleren in een netwerk dat groter is dan iemand nog kan bevatten. Waak dus met zorg over uw intellectuele eigendommen en over uw taal, zodat Google u nooit schaamtelos moet melden dat u een van de 283.000 hits bent die dat prachtige internet bevuilt met iets als 'hij word'. Het Wereld Wijde Web dankt u.

Karen De Loenen is als praktijkassistent verbonden aan de vakgroep Nederlandse taalkunde en taalbeheersing van de Katholieke Universiteit Leuven.

e-mail: Karen.DeLoenen@arts.kuleuven.be

Interview

Wim Van Rompuy, pillendraaier van opleiding, woordendraaier van beroep

EVELIEN VAN RENTERGHEM

Wim Van Rompuy kwam als apotheker in de farmaceutische industrie terecht, eerst als verkoper en daarna als marketeer. Toen hij vaak teksten las waarvan hij wist: 'dat kan ik beter!', diende een carrièrewending zich aan. Elf jaar geleden werd Wim zelfstandig copywriter. Ondertussen heeft hij zijn eigen bedrijf Schrijf.be. Om het vak bekender te maken lanceerde Wim de website www.copywriting.nu.

Op www.copywriting.nu kun je aan de hand van een aantal stellingen testen of er een copywriter in je schuilt. Een daarvan luidt 'een dt-fout is onvergeeflijk'. Verrassend genoeg is een spelfout voor jou wél vergeeflijk.

Die stelling is uiteraard een beetje provocerend bedoeld. Ik hou ervan om mensen uit hun kot te lokken. Maar het is wel waar dat ik een spelfout niet onoverkomelijk vind. Als ik moet kiezen tussen een copywriter die nooit een dt-fout maakt en iemand die goede argumenten geeft, en die aanvoelt wat de klant wil, maar wel af en toe een dt-fout maakt, dan kies ik voor de laatste. Ik kies voor copywriters met empathie. Dt-fouten kun je er achteraf laten uithalen door een eindredacteur, maar iemand empathie aanleren, dat gaat niet. Empathie heb je of heb je niet.

Een andere stelling luidt 'marketeers zijn betere copywriters dan germanisten'.

Ik wil daarmee niet zeggen dat germanisten geen goede copywriters kunnen zijn. Maar het is volgens mij wel zo dat je geen goede copywriter kunt zijn als je geen goede marketeer bent. De functie van marketeer en van copywriter sluiten nauw bij elkaar aan. Je moet uit een

tiental argumenten hét argument kunnen kiezen waarvan je weet dat het de klant zal overtuigen. Ik neem liever iemand aan die marketing gestudeerd heeft en die nog moet bijleren om met taal te spelen dan iemand die heel taalvast is en prachtige volzinnen schrijft, maar die geen argumenten kan vatten.

Moet je als copywriter idealiter niet een combinatie van beide vaardigheden bezitten?

Ja, en dat maakt dat er weinig echt goede copywriters zijn. Je moet twee talenten bezitten die heel ver uit elkaar liggen: verkooptalent en taalvaardigheid.

Een andere belangrijke eigenschap van een copywriter is volgens jou nieuwsgierigheid.

Je moet als copywriter als een spons informatie opnemen. Ik merk dat veel copywriters geïnteresseerd zijn in een heel breed veld. Waarom is dat belangrijk? Als je gebriefd wordt door een klant, dan zal die heel vaak de eigenschappen van een product noemen. Jij moet dan als copywriter in staat zijn om die eigenschappen direct te vertalen naar de voordelen voor de gebruiker. Als je die nog moet gaan zoeken, dan kun je heel veel tijd nodig hebben. Nieuwsgierigheid is ook een kwestie van naar mensen luisteren. Niet alleen naar wat ze zeggen, maar ook hoe ze het zeggen en welke woorden ze gebruiken.

Ook assertiviteit is belangrijk.

Jazeker. Je moet assertief genoeg zijn om tegen een opdrachtgever te durven ingaan. De opdrachtgever betaalt en hij heeft een bepaalde manier van schrijven voor ogen die volgens hem de beste is, maar die niet altijd strookt met de stijl van de copywriter. Een van de grootste moeilijkheden in onze job is dat de opdrachtgever eigenlijk niet onze klant is. Hij is niet degene waarvoor de tekst geschreven wordt. Je moet als copywriter behoorlijk veel haar op je tanden hebben om je opdrachtgever te durven overtuigen van jouw schrijfstijl.

Waarin ligt het meningsverschil tussen opdrachtgever en copywriter dan meestal?

Als copywriter gebruik je graag korte zinnen, met eenvoudige woorden. Je hanteert eigenlijk meer een geschreven spreektaal dan een schrijftaal. Bedrijven vinden dat vaak niet zakelijk of niet serieus genoeg. Bij de eerste opdracht die ik deed voor een bedrijf in de farmaceutische sector kreeg ik van de CEO te horen dat mijn tekst te eenvoudig was. Hij vroeg of ik wel wist dat ik voor dokters aan het schrijven was en niet voor gewone dokters, maar voor specialisten! Als copywriter moet je dan assertief genoeg zijn om je opdrachtgever van zijn ongelijk te overtuigen. Je kunt dat zelfs met objectieve argumenten doen. Bijvoorbeeld door de helft van

de klanten jouw brief te sturen en de andere helft de brief van de opdrachtgever. Achteraf kijk je welke brief het meeste respons opleverde. Met websites kun je iets gelijkaardigs doen. Je kunt nagaan op welke pagina's het meeste doorgeklikt wordt.

Op www.copywriting.nu staat het dagboek van een freelancecopywriter en van een copywriter in dienstverband. Waarom die twee verhalen?

Ik wil daarmee aantonen dat de job een totaal andere invulling krijgt wanneer je die in dienstverband uitoefent dan wanneer je die als zelfstandig copywriter uitoefent. Ik wil de

Je moet als copywriter twee talenten bezitten die heel ver uit elkaar liggen: verkooptalent en taalvaardigheid.

mensen ermee confronteren dat ze allebei voordelen en nadelen hebben. In dienstverband leer je veel sneller bij, omdat je collega's hebt die je kunnen helpen en die je toetssteen zijn. Er is ook een vangnet voor als je ziek bent. Als freelancer deel je daarentegen veel gemakkelijker zelf je tijd in, maar is het bijvoorbeeld moeilijker om uit een writer's block te geraken. Als je aan mensen vraagt waarom ze freelancer geworden zijn, dan zeggen ze meestal 'voor de vrijheid'. Ze willen niet doen wat een baas hen opdraagt. Ik antwoord dan altijd 'dat is goed, zolang je dat niet slapend onder een brug moet doen'. Als freelancer kun je inderdaad je eigen opdrachten kiezen, maar je moet op het einde van de maand wel brood op de plank hebben.

Waarom heeft u er zelf voor gekozen om zelfstandig copywriter te worden?

Ik wou vooral de eindeloze discussies vermijden die vaak ontstaan wanneer een heel team over iets beslist. In een klassiek reclamebureau zijn er verschillende mensen die zich met je schrijfsel moeien. Vaak resulteert dat in een draak van een tekst. Ik moet dan altijd denken aan de uitspraak: 'Weet je wat een kameel is? Een kameel is een paard ontworpen door een team.'

Waarom kan een bedrijf maar beter een beroep doen op een copywriter?

De belangrijkste reden is dat een bedrijfsleider zelf veel te diep in de materie zit. Als je aan zo iemand vraagt waarom je voor zijn/haar product zou kiezen, dan begint die altijd over producteigenschappen. Zelfs ik bezondig me daaraan. Als ik over mijn eigen bedrijf schrijf, dan moet ik erop letten dat ik geen jargon gebruik of vooronderstellingen maak. Daarom vraag ik altijd aan mijn eigen copywriters om de flaters eruit te halen. Bij elke commerciële tekst die je schrijft, moet je je eigenlijk de vraag stellen: 'Zou mijn moeder of vader het begrijpen?'

Een tweede reden is dat verkopen via teksten een beroep apart is. Bedrijven vinden het vanzelfsprekend dat ze verkopers in dienst hebben, maar teksten schrijven is iets waarvan ze vaak vinden dat ze het zelf kunnen. Ik vergelijk het altijd met ademen. Je kunt goed ademen, vanuit de buik, of slecht ademen, vanuit de borst. Met schrijven is dat net zo: iedereen kan schrijven, maar niet iedereen kan het even goed. Bedrijven die daar niet van overtuigd zijn, schakelen beter geen copywriter in.

Wat maakt het zo moeilijk om goede commerciële teksten te schrijven?

De moeilijkheid is dat je de middelen niet hebt die een gewone verkoper heeft. Je hebt alleen maar de taal. Als je iemand probeert te overtuigen in een face-to-facegesprek, dan heb je drie middelen om dat te doen: je lichaamstaal, je stem en wat je zegt. Uit studie na studie blijkt dat lichaamstaal daarbij voor ongeveer 60 procent meetelt, stem voor 30 procent en inhoud voor slechts 10 procent. Bij copywriting is de grote moeilijkheid dat je die 90 procent van lichaam en stem gewoonweg niet hebt. Anderzijds maakt dat het ook net boeiend: elk woord is belangrijk.

Waarop moet een bedrijf letten wanneer het een beroep wil doen op een copywriter?

Let erop dat het qua tekst en qua projectopvolging goed zit. Dat zijn de twee belangrijkste dingen die goed of fout kunnen gaan. Je wilt een goede tekst en je wilt dat hij op tijd afgeleverd wordt, zonder dat je achter de copywriter aan moet zitten. Check of de

webteksten en e-mails die je van de copywriter krijgt, je overtuigen. Hoe snel reageert hij of zij? En hoe helder zijn de formuleringen? Als de copywriter traag reageert en naast de kwestie antwoordt, dan is de kans groot dat hij of zij dat ook zal doen als het over een tekst voor je bedrijf gaat.

Mijn tweede tip is: vraag referenties. Die hoeven niet eens uit dezelfde sector te komen, integendeel. Vraag veel referenties en vraag recent werk. Informeer je ook of het een tekst is die geschreven, herschreven of volledig herwerkt is. Het is voor een copywriter veel moeilijker om uit een hele stapel informatie te vertrekken en daar zelf een synthese van te maken of een mening uit te destilleren dan om gewoon een tekst te herwerken.

Iedereen kan schrijven, maar niet iedereen kan het even goed. Bedrijven die daar niet van overtuigd zijn, schakelen beter geen copywriter in.

Het doel van de website is het vak 'copywriting' bekendder maken bij het grote publiek. Weet het grote publiek onvoldoende wat copywriting inhoudt?

Het grote publiek weet dat absoluut niet. Als mensen mij vragen wat ik doe, dan zeg ik niet dat ik copywriter ben, maar dan zeg ik dat ik schrijver van commerciële teksten ben. Zelfs onder studenten communicatie op hogescholen is het vak van copywriter echt niet bekend. Ze kennen enkel het soort copywriter uit de serie Mad Men, wat toch wel een verkeerd beeld geeft.

Een grappige anekdote over mijn eigen situatie: toen ik elf jaar geleden als zelfstandig copywriter begon, was mijn moeder toch wat ongerust omdat ik mijn vaste baan had opgegeven. Ondanks die ongerustheid heeft ze pas een half jaar later durven vragen wat dat nu eigenlijk was, een copywriter. Ze dacht dat het te maken had met het copyright-teken. En ik vrees dat ze niet de enige is die dat denkt. Het zou fijn zijn mocht onze website dat en andere misverstanden over copywriting uit de wereld kunnen helpen.

Website: <http://www.copywriting.nu>

West-Vlaams is hot. Of niet?

ANNE-SOPHIE GHYSELEN

In juni 2012 lanceerde de provincie West-Vlaanderen de app 'Iedereen West-Vlaams', een digitale woordenlijst waarmee je op je iPhone of Android-smartphone dialectwoorden en -gezegdes kan leren. Een schot in de roos, zo bleek.

Een dikke week na de lancering werd de app al liefst 32.000 keer gedownload. Het hebbeding belandde zelfs in de top 10 van meest gedownloade Apple-Apps. 'Het West-Vlaams is blijkbaar hot geworden', zo concludeert communicatiemedewerkster Cindy Baute in Het Nieuwsblad. Deze conclusie contrasteert echter sterk met de resultaten van recent dialectonderzoek, dat aantoont dat ook West-Vlaanderen, hoewel traditioneel bekend als dialectvast, onderhevig is aan dialectverlies. Met de nodige vertraging zou ook in West-Vlaanderen tussentaal langzaam maar zeker bezig zijn aan een opmars, en dat vaak ten koste van het West-Vlaamse dialect. In deze bijdrage zetten we de feiten op een rijtje en gaan we na in welke mate het West-Vlaams ook in West-Vlaanderen zelf nog hot is.

Een uitzonderlijk dialectvast gebied

Dat West-Vlaanderen een uitzonderlijke positie inneemt in Vlaanderen wat dialectkennis en -gebruik betreft, staat al jaren als een paal boven water. In 1979 onderzocht Willemysn hoeveel van zijn studenten meenden hun dialect nog goed te beheersen. Dat leverde 97,96% op voor de West-Vlaamse studenten, 86,5% voor de Oost-Vlaamse, 91,28% voor de Antwerpse, 71,78% voor de Vlaams-Brabantse en 83,93% voor de Limburgse studenten. West-Vlaanderen nam

toen dus al een uitzonderingspositie in, al was het verschil allerminst spectaculair te noemen. Dat bleek in 1993 echter serieus anders te zijn, toen Van Keymeulen het onderzoek herhaalde bij zijn studenten. Terwijl voor alle dialectgebieden de percentages gerapporteerde dialectkennis met zo'n 30% daalden, was er in West-Vlaanderen slechts een daling van 10%. 88,2% van de West-Vlaamse studenten rapporteerde zijn dialect nog goed te beheersen. Deze cijfers zijn tekenend, maar de vraag is natuurlijk in welke mate dat gerapporteerde gedrag ook overeenstemt met het werkelijke gedrag. Significant in dat opzicht is dat Vandekerckhove in de loop van 2003 en 2004 een dialectcorpus aanlegde voor haar doctoraatsonderzoek naar dialectverandering in Deerlijk. Uit haar onderzoek, dat gebaseerd was op spontane spraak, bleek dat de onderzochte populatie nog goed dialect sprak. Het gerapporteerde gedrag uit de enquête van Van Keymeulen (1993) bleek dus overeen te stemmen met het geobserveerde gedrag in Deerlijk.

Ondertussen zijn we bijna een decennium verder en blijkt het dialect in West-Vlaanderen nog vrij goed stand te houden. Uit het onderzoek dat Soete (2012) bijvoorbeeld uitvoerde in Ieper blijkt nog steeds 85% van de jongeren (geboren tussen 1999 en 1988) aan te geven goed dialect te spreken. Dat gerapporteerde gedrag lijkt ook overeen te stemmen met het geobserveerde gedrag in mijn doctoraatsonderzoek. Voor dat onderzoek, dat focust op het taalrepertorium van Ieperlingen, Gentenaars en Antwerpenaars, worden momenteel opnames gemaakt van Ieperlingen, Gentenaars en Antwerpenaars in uiteenlopende situaties. De eerste binnengekomen opnames, van vrouwelijke 25-35-jarige hoogopgeleide Ieperlingen, tonen aan dat in gesprekken met vrienden uit de eigen regio dialect nog steeds de voertaal bij uitstek is.

Structureel en functioneel dialectverlies

De sterke positie van het dialect in West-Vlaanderen betekent echter niet dat het dialect geen verandering ondergaat. Al uit het 1993-materiaal van Vandekerckhove bleek het geobserveerde dialect aan structuurverlies onderhevig te zijn, waarmee we bedoelen dat de typisch Deerlijkse kenmerken uitgevlakt worden en vervangen door enerzijds algemenere West-Vlaamse (meestal Kortrijkse) kenmerken en anderzijds standaardtalige kenmerken. Ook recenter onderzoek van bijvoorbeeld De Leeuw (2007) in Kortemark, Allaey (2009) in Koekelare en Soete (2012), wijst op een voortdurend structureel dialectverlies. Opvallend daarbij is dat vooral het lexicon aan nivellering onderhevig is en in mindere mate ook de fonologie. De morfologie en syntaxis blijken vrij stabiel te zijn.

Vandekerckhove (2000:278) merkt bij het structureel verlies op dat het bestudeerde taalgebruik nog steeds dialectisch genoemd kan worden, aangezien (1) het nog steeds de intentie van de West-Vlamingen is om dialect te spreken, (2) de veranderende dialectkenmerken doorgaans vervangen worden door wijder verspreide West-Vlaamse kenmerken en (3) de woorden die uit de standaardtaal overgenomen worden, doorgaans dialectisch uitgesproken worden. Hiermee waagt ze zich te mengen in het moeilijke debat over het onderscheid tussen functioneel en structureel dialectverlies. Wanneer kunnen we immers stellen dat een verandering binnen het dialect gebeurt en dus puur structureel is, en dat het niet zo is dat het dialect verlaten wordt voor een andere vorm van taalgebruik? Wanneer het dialect doorspekt wordt met standaardtalige of wijder verbreide taalkenmerken, dan krijg je sowieso met intermediair taalgebruik te maken, maar of dat taalgebruik dan een veranderde vorm van dialect is dan wel tussentaal wordt genoemd (alle taalgebruik dat noch dialect is noch standaardtaal), is moeilijk te bepalen. Ons inziens moet bij deze vraag de perceptie van de taalgebruiker centraal staan. Aangezien West-Vlamingen de intentie hebben om dialect te spreken en hun taalgebruik ook duidelijk als dialect ervaren, lijkt het ons logisch dat taalgebruik ook als dialect te bestempelen, of er nu structuurverlies in het geding is of niet.

Interessant is ook het onderzoek van Soete (2012) in Ieper. De resultaten van haar dialectkennistest wijzen namelijk op een opvallende kloof tussen informanten geboren tussen 1952-1972 en 1988-1993 enerzijds, en die geboren tussen 1998-1999 anderzijds. Terwijl de eerste twee leeftijdsgroepen vrij goed scoren op de kennistest, blijkt de jongste leeftijdsgroep basiskenmerken van het West-Vlaamse/Ieperse dialect, zoals de klinkerverkorting in diminutieven (*bardje* en *apje* voor *baardje* en *aapje*) en de ontronding van de korte *u* tot *i* (*pit* voor *put*), significant slechter te beheersen

dan de oudere leeftijdsgroepen. Deze resultaten lijken erop te wijzen dat er gedurende een lange periode van zo'n 30 jaar weinig veranderd is in dialectkennis, maar dat er nu in sneltempo, met name de laatste 10-15 jaar, een verandering aan de gang is, waarbij jongeren tussen 12 en 13 hun dialect veel minder goed beheersen dan hun oudere streekgenoten. Deze verandering kan op een (heel) snel vorderend structuurverlies wijzen, al is het ook waarschijnlijk dat de jongeren in kwestie het dialect nog gedeeltelijk aan het verwerven zijn. Hoe dan ook wijzen de resultaten erop dat het dialect niet meer de moedertaal van de jongeren is en voor een groot deel via tweededialectverwerving verworven wordt. Dialect blijft dan misschien nog wel een taal die al dan niet genivelleerd onder vrienden wordt gesproken, het wordt wel minder geschikt geacht als opvoedingstaal. Dat blijkt ook uit de enquête die aan de oudste leeftijdsgroep uit het onderzoek van Soete (2012) werd voorgelegd. Slechts 3 van de 10 oudere informanten gaven immers aan dialect te spreken met hun kinderen.

Tussentaal als marktconcurrent

Als ouders hun kinderen steeds minder in dialect opvoeden, waarin voeden ze hun kinderen dan wel op? Uit het onderzoek van Soete (2012) blijkt dat vele ouders hun kinderen in standaardtaal trachten op te voeden, aangezien dat belangrijk zou zijn voor de carrièrekansen van het kind. Dat dat gerapporteerde gedrag ook overeenstemt met het werkelijke gedrag, lijkt echter weinig waarschijnlijk. Een goede standaardtaalbeheersing is voor veel West-Vlamingen immers nog steeds geen evidentie, aldus ook Vandekerckhove (2000). Bovendien staat standaardtaal ook heel ver af van het dialect, de informele omgangstaal waarin de meeste ouders zelf opgevoed zijn. Verschillende ouders uit het onderzoek van Soete (2012) geven zelfs zelf aan hun kinderen op te voeden in tussentaal aangezien standaardtaal moeilijk te bereiken is. Tussentaal lijkt dus ook in West-Vlaanderen, dat lange tijd gekenmerkt werd door een beperkt tussentaalgebruik, de nieuwe moedertaal van velen te worden.

Ook voor wie wel nog opgevoed is in het dialect neemt tussentaal een steeds belangrijkere positie in. Dat blijkt althans uit de opnames van de auteur van dit artikel. Zoals hierboven al vermeld, spreken de hoogopgeleide Ieperse vrouwen van dat onderzoek onder elkaar heel duidelijk dialect. In gesprekken met vrienden uit een andere regio blijken ze hun taal echter serieus aan te passen. De pronominale *je/jij*-vormen die het Ieperse dialect typeren, worden door *ge* en *gij* vervangen, een *bloemtje* wordt een *bloemke* en de

---

Ieperse tongval wordt lichtjes ‘gekuist’. Tussentaal is in de opnames de uitgelezen omgangstaal voor bovenregionale informele gesprekken. De groeiende mobiliteit die onze maatschappij kenmerkt – een Ieperling kan bijna niet anders dan de provincie uittrekken als hij een masterdiploma wil behalen – en de toegenomen supraregionale contacten lijken dus een verandering te veroorzaken in het taalrepertorium van de West-Vlaming: naast dialect is er nu ook steeds meer plaats voor tussentaal als omgangstaal. In de bestudeerde opnames lijkt er wel een duidelijke functiescheiding tussen die twee te bestaan: dialect is de regionale omgangstaal, tussentaal de supraregionale omgangstaal. Deze conclusie moet echter nog onderbouwd worden met meer data en moet nog gecontrasteerd worden met materiaal van onder meer mannelijke en laagopgeleide Ieperlingen.

Het tussentaalgebruik in West-Vlaanderen neemt toe; zoveel is duidelijk. Die evolutie blijkt echter nog geen impact te hebben gehad op de taalattitudes van de West-Vlamingen. Uit een onderzoek dat in de loop van 2009 en 2010 werd uitgevoerd in Ieper, blijkt namelijk dat Ieperlingen een individu veel intelligenter én sympathieker vinden wanneer die standaardtaal spreekt dan wanneer die tussentaal spreekt, of dat nu West-Vlaams of Brabants gekleurde tussentaal is (zie onder andere Ghyselen, 2009). Hoewel Ieperlingen dus steeds vaker tussentaal spreken, kunnen ze het taalgebruik niet echt appreciëren. Deze observatie lijkt erop te wijzen dat in West-Vlaanderen dialect nog steeds de geprefereerde omgangstaal is en tussentaal veeleer een noodzakelijk kwaad dat je voor de verstaanbaarheid gebruikt in supraregionale contexten of wanneer je standaardtaal probeert te spreken, maar er niet in slaagt.

Conclusie

Het West-Vlaamse dialect is ook in West-Vlaanderen zelf nog steeds hot. Het is nog steeds de voertaal bij uitstek in informele regionale gesprekken met vrienden. Toch is er verandering in zicht. Het dialect wordt namelijk structureel steeds meer uitgehold: typische West-Vlaamse woorden gaan verloren en ook uitspraakkenmerken sneuvelen. Dat hoeft op zich geen probleem te betekenen (verandering is eigen aan taal), ware het niet dat op functioneel vlak het dialect steeds minder van ouder op kind wordt doorgegeven, zelfs niet in de Westhoek, een perifeer gebied in West-Vlaanderen dat traditioneel bekend staat als dialectvast. Processen van tweededialectverwerving zorgen er wel voor dat een groot deel van de populatie nog dialect (in een genivelleerde vorm) leert, maar de vraag is of die tweededialectverwerving ook bij de volgende generaties zal plaatsvinden.

De grote winnaar van het functionele dialectverlies is tussentaal, een variëteit die ook profiteert van het gegeven dat West-Vlamingen steeds meer supraregionale contacten hebben en zo de nood voelen aan een supraregionale omgangstaal. Deze opkomst van tussentaal in West-Vlaanderen is vrij recent, wat blijkt uit het gegeven dat tussentaal in West-Vlaanderen attitudeel nog niet als omgangstaal aanvaard wordt. Deze interessante evolutie is er één om in de gaten te houden.

Literatuur

Allaey, Audrey (2009), *Taalverandering in Koekelare. Een correlatieel sociolinguïstisch onderzoek*. Gent, ongepubliceerde master-scriptie.

De Leeuw, Joke (2007), *Dialectverlies in Kortemark. Een klassiek correlatieel sociolinguïstisch onderzoek*. Gent, ongepubliceerde bachelorscriptie.

Ghyselen, Anne-Sophie (2009), ‘Ne zelfzekere leraar of gewoonnen enthousiaste mens? Een matched-guise onderzoek naar de attitude tegenover tussentaal bij West-Vlamingen’. In: *Taal en Tongval*, 61-2, blz. 83-113.

Soete, Nel (2012), *Morfologische, fonologische en lexicale dialectkennis in Ieper. Een sociolinguïstisch onderzoek naar de dialectkennis van drie generaties Ieperlingen*. Gent, ongepubliceerde bachelorscriptie.

Vandekerckhove, Reinhild (2010), *Structurele en sociale aspecten van dialectverandering. De dynamiek van het Deerlijkse dialect*. Gent: Koninklijke Academie voor Nederlandse Taal- en Letterkunde.

Van Keymeulen, Jacques (1993), ‘Een verkennend taalgeografisch onderzoek naar dialectverlies in Nederlandstalig België’. In: *Taal en Tongval*, themanummer 6, blz. 75-101.

Willemys, Roland (1979), ‘Bedenkingen bij het taalgedrag van Vlaamse universiteitsstudenten uit Brussel-Halle-Vilvoorde’. In: *Taal en Sociale Integratie*, 2, blz. 141-159.

Anne-Sophie Ghyselen is assistent Nederlandse Taalkunde aan de vakgroep Taalkunde van de universiteit Gent.

e-mail: annesophie.ghyselen@ugent.be

Eyskens en Gruwez: twee spiegels van poëzie

BRUNO COMER

Land van ergens, de ongenade van de werkelijkheid is het vijftigste boek van Mark Eyskens. Het is een verzameling geworden van bijdragen, gedichten en belevenissen waarin zowel economische onderwerpen ('het mirakel van de schuldverdwijning'), politiek ('een denkbeeldige toespraak van een virtuele eerste minister') als algemeen maatschappelijke problemen ('verkeerschaos') ter sprake komen. Proza en poëzie wisselen elkaar af. Zo wijdt de auteur een artikel aan de overleden Václav Havel dat eindigt met een gedicht dat hij aan de laatste president van Tsjecho-Slowakije opdraagt. De in memoriams voor Karel Van Miert ('Je weiland was ook je 'wijland': een land voor iedereen') en Hugo Claus ('Jong droeg hij ooit een Romeinse keizerskop met zijn poreus profiel van marmer') zijn volledig in verzen geschreven. De poëzie van Eyskens laat niet aan duidelijkheid te wensen over en de vroegere politicus verdedigt expliciet die aanpak. Hij verzet zich krachtig tegen het hermetisme, dat hij een vorm van elitair snobisme noemt.

Luuk Gruwez is op dat vlak veel genuanceerder. Hij besteedt bijvoorbeeld een artikel aan de dichtbundel van Delphine Lecompte, die verzen op papier zet als:

Ik wens soms dat ik later wakker word
Bijvoorbeeld wanneer ik ben geboren
Dat was om 7 u
Maar ik verslaap mijn geboorte
Bijna iedere dag.

en

Een dochter die eruit ziet als een jutezak
Gevuld met dode katten op haar linkerschouder
draagt
Ze ziet er niet uit alsof ze die katten heeft vermoord.

Gruwez heeft daar weinig problemen mee. Hij vindt dat de dichteres ons op die manier onderdompelt in haar bedwelmende droomwereld en de lezer kan kiezen: meegaan in de gekte, of afhaken.

Geen zinloze woordcombinaties

Eyskens en Gruwez vertegenwoordigen duidelijk twee verschillende strekkingen in de hedendaagse poëzie. De professor economie is het ermee eens dat poëzie de zakelijkheid moet overstijgen. Volgens hem is die literatuurvorm 'een woordvlechtwerk dat het zitten in de schommelstoel van het dagelijks leven vergemakkelijkt'. Voor hem legt poëzie, net als alle echte kunst, een weg aan naar de andere en het Andere, en hij erkent dat die weg hobbelig en kronkelig mag zijn. Er mag gerust een inspanning gevraagd worden van de lezer die het gedicht moet interpreteren en er zo actief aan meewerkt. Maar een ongeremde creatieve verbeelding leidt naar creaturen zonder kop of staart en de onverstaabaarheid dreigt de diepgang van de gevoelens te verbergen. Mededeelzaamheid is voor de politicus essentieel. Poëzie moet menselijk zijn en als ze dat niet is, is ze geen poëzie. Of moeten we werkelijk evolueren naar een toestand waar iedereen voor zichzelf uitmaakt wat poëzie is? Eyskens verzet zich tegen de 'allerindividueelste expressie van de allerindividueelste emotie' die de hedendaagse dichtkunst kenmerkt. Dat leidt alleen maar tot steriele zelfbevrediging. Zinloze woordcombinaties lijken wel poëzie, maar zijn dat uiterst zelden. Er moeten echte paden zijn tussen de kunstmatige tuinen. De poëzie moet tegen de dichters beschermd worden. De dichter hoeft niet onderworpen te zijn aan regulering van ritme en rijm. Maar Eyskens ziet in die manier van dichten wel een bron van inspiratie. Zij leidt naar beelden waar je anders niet aan zou denken.

Poëzie is een drug

Daartegenover stelt Luuk Gruwez dat een bestaan zonder bedwelming onleefbaar is, of het nu gedichten zijn die hierin moeten voorzien, alcohol of andere roesmiddelen. 'Poetry's a mere drug, Sir', schreef George Farquhar (1678-1707) al in zijn toneelstuk *Love and a Bottle*.

Poëzie moet een wereld schetsen die de logica van dromen volgt en daardoor geregeld botst met de realiteit van de dag. Poëzie is niet alles zeggen, maar alles dromen. Voor Gruwez mogen poëten als Delphine Lecompte een heksenketel voorschotelen waarvan zij zich de ingrediënten niet altijd even goed herinneren. Poëzie is de siddering van het nieuwe. De siddering is er eerst en daar zoek je dan woorden voor. Gedichten als die van Lecompte passen in de denkwereld van de Amerikaanse dichter Carl Sandburg (1878-1967): 'Poëzie is een splinter van de maan verloren in de buik van een kikvors'.

Onverzoenbare opvattingen?

De twee opvattingen liggen ver uiteen; op het eerste gezicht zijn ze onverzoenbaar. En toch is er een gemeenschappelijk raakvlak: beide erkennen de relevantie van de algemene literaire vorming. Bij Eyskens is dat overduidelijk. Niet zonder heimwee denkt deze academicus, die volgend jaar tachtig wordt, terug aan de tijd dat de schoolgaande jeugd gedichten van 'grote' auteurs uit het hoofd moest leren. En die jongeren slaagden daar ook in, iets wat met de meeste hedendaagse poëzie totaal uitgesloten is. Maar ook Gruwez verwijst naar een overbekend vers van Shakespeare om Delphine Lecompte beter te doen begrijpen. Meer bepaald citeert hij uit *Hamlet*, waar Polonius uitroept: 'Though this be madness, yet there is method in't'. Gruwez scheidt hiervan zelf een goed voorbeeld in zijn bundel *Wijvenheide*, waarin het gedicht 'De snor van Flaubert' is opgenomen. Het laatste vers, 'Gustave Flaubert was heel zijn snor', is een verwijzing naar de beroemde zin van Prudens van Duyse (1804-1859): 'De tael is gantsch het volk', een oorlogskreet van de Vlaamse Beweging.

De klassieke dichtkunst is dus essentieel om de hedendaagse poëzie te begrijpen. Het ene woord leidt naar het andere. Dit alles doet me denken aan de uitspraak van een vriend van mij die leraar esthetica is: 'Mijn ultieme doel is dat mijn leerlingen uiteindelijk hedendaagse kunst gaan appreciëren'. En juist daarom licht hij ze uitbreid in over renaissance en barok, rococo en hellenisme. De leraar kunstgeschiedenis herhaalt zo, in zijn eigen woorden, de opmerking van Picasso: 'Als de mensen Chinees willen verstaan, denken ze eens goed na en zeggen ze: ik moet Chinees leren. Waarom beseffen ze niet dat ze ook moeten leren wat schilderkunst is?' Die uitspraak kan toegepast worden op de poëzie en is wellicht het beste antwoord op de kritiek van Eyskens. Hij wil toch ook geen kunst zonder abstracte kunst? Poëzie kan ook 'de allerbanaalste expressie zijn van de allerabsurdste geestesverwarring', zoals Raymond Brulez (1895-1972) het uitdrukt. Als een gedicht volledig begrepen wordt, is de pret eraf. En zelfs Eyskens dicht:

Het licht brandt op en zal vergaan,
zijn strijd verloren met de duisternis
en met de donkere kant van het bestaan.
Chaos is gedoemd uiteindelijk te overwinnen,
wanorde krijgt steeds gelijk.

Achteruit luisteren

Toch moeten zijn opmerkingen ernstig genomen worden en moeten de verdedigers van de moderne poëzie beseffen dat de waardering voor de klassieke dichtkunst de enige manier is om de enorme drempel van hun kunstvorm te overschrijden. Ze mogen zich niet bezondigen aan het syndroom van de moderne dichter: 'als de mensen het begrijpen, is het niet goed.' Grote poëzie heeft ook een groot publiek nodig.

Ooit maakte ik een concert van experimentele muziek mee. Het gezelschap begon zijn optreden met een zeer klassiek stuk van Bach dat een hoge technische vaardigheid vereiste. De experimentele muziek die daarop volgde, werd meteen veel begrijpelijker en de experimenteerders hadden iedereen ervan overtuigd dat ze goede vaklui waren, wat hun geloofwaardigheid ten goede kwam. En wanneer ik een experimenteel gedicht wil lezen, blader ik eerst in een kunstboek over het surrealisme: het brengt je in de juiste stemming, je komt gemakkelijker tot een coherente eenheid.

Kortom, ik pleit ervoor dat hedendaagse poëzie steeds een lange aanloop neemt alvorens zij haar geschriften presenteert. Shakespeare gaat Lecompte vooraf, net zoals Paul Cézanne de niet-figuratieve schilderkunst voorafgaat. Alleen door haar geschriften te kaderen binnen de bredere literatuur kan zij tot geloofwaardigheid komen. Misschien zal zij zo minder shocken, maar de ultieme schok die zij creëert door de confrontatie met de 'verstaanbare' dichtkunst, zal des te heilzamer zijn. Er moet verwezen worden naar de conventie om de oorspronkelijkheid te begrijpen. In dat verband komt mij de uitspraak van Remco Campert voor de geest: 'Poëzie is achteruit luisteren en vooruit zien'.

De manier van voorstellen doet het kaf van het koren scheiden. Wanneer de moderne versregel de confrontatie met het klassieke rijm niet doorstaat, is dat een bewijs van zijn eigen falen. Uit slechte poëzie kun je veel leren.

De broodnodige verwijzing naar de toegankelijke poëzie moet zeker niet volgens een vast patroon verlopen. Integendeel, op dat vlak ligt er een braakliggend veld van subtiliteit en inventiviteit. Voorspelbaarheid en poëzie zijn niet met elkaar te verzoenen. Een dichter moet blijven verrassen en baant daarvoor zijn eigen weg.

Doorheen de muur van proza

Eyskens ziet poëzie als een middel om de dingen uit een onderliggende wereld op een waardiger, dieper en aangrijpender manier te zeggen dan proza. En hij doorbreekt die muur van het proza, met wisselend succes. Ik pik er enkele verzen uit die me aanspraken. Het eerste gaat over het busongeval in Sierre dat Mark Eyskens, als Leuvenaar, extra geraakt moet hebben.

Zij had haar trekvaliesje afgestoft
op de zolder waar het stond te wachten;
en toiletgerief deskundig uitgekozen.
Reeds op 12 jaar ben je wat ijdel.

En het gedicht eindigt als volgt:

Maar enkel sprakeloosheid huilde
in het zwarte gat van een tunnel
zonder licht en zonder einde.
De ongenade van de werkelijkheid
schuilde in haar onverbiddelijkheid.

Claus en Gijsen

Vermoedelijk zou Hugo Claus het niet met de opvattingen van Eyskens eens zijn geweest. Poëzie heeft volgens Claus immers geen normen, maar danst op de maat van het ogenblik. Met zijn poëzie probeerde hij te doorgronden wat de wereld vergat. Maar misschien zal hij wel tevreden zijn met de verzen die de vroegere eerste minister bij zijn overlijden schreef:

Zacht wil hij verglijden in een oceaan
waar pijn en lijden zijn vergaan
en slechts de bronzen verzen blijven
die hij heeft gegoten in zijn boud bestaan.

Eyskens laat zich nog door een andere dichter inspireren. Een van de meest opvallende gedichten uit *Land van Ergens* is 'De spiegel', waarin de politicus zichzelf portretteert. Voor het concept van dit werkje heeft hij de mosterd gehaald bij 'k Sta voor den spiegel', verzen van Marnix Gijsen uit zijn bekende bundel *The house by the Leaning Tree* (1963). En ook in de uitwerking komt een merkwaardige gelijkenis naar voren. Zo schrijft Gijsen:

Ik zie hem tammer, weeker worden, met den dag,
zijn haren grijzer worden en verdwijnen.

Mark Eyskens heeft het ook over zijn kapsel, want:

Zijn schaars geworden haren leken struikgewas;
hij leek op mij, was van hetzelfde ras.

Eyskens is het er met Gijsen over eens dat een lach zelden oprecht is:

Ik zag een monkellach in zijn ogen blinken;
hij wenkte en keek mij uit de hoogte aan.
Maar kennelijk nam hij mij niet echt serieus.

Gijsen schrijft immers:

Zijn mond, een bittere gleuf waarop een lach
slechts zelden en dan nog moeizaam kan verschijnen.

In de slotconclusie is de vroegere eerste minister romantisch-metafysisch:

Misschien is hij te vaak te veel alleen.
Maar in de spiegel zijn we met zijn tweeën
en bevaren wij dezelfde zeeën
tot een horizont die ons verenigt
in één en hetzelfde punt omega.

Gijsen daarentegen, is de wanhoop nabij:

'k Heb met die vent daar in den spiegel, niets, maar
niets uit te staan.

Literatuur

Eyskens, Mark, *Land van ergens, de ongenade van de werkelijkheid*. Tielt: Lannoo, 2012.

Bruno Comer is freelance auteur en redacteur.

e-mail: bruno.comer@skynet.be

Te boek

Encyclopedie der Nederlanden

FILIP DEVOS

Een boek waarin een beeld van Nederland wordt geschetst 'aan de hand van typisch Nederlandse fenomenen', dat is de opzet van Wilma de Rek en Bert Wagendorp, beiden journalisten bij de Nederlandse krant *de Volkskrant*, met hun *Encyclopedie der Nederlanden*. Het boek bevat de afleveringen die de auteurs onder dezelfde titel in de zaterdagbijlage van *de Volkskrant* publiceerden sedert april 2010. Daarin probeerden ze aan te tonen dat prinses Maxima ongelijk had toen ze in 2007 verklaarde dat 'dé Nederlander niet bestaat'. Maar echt hard kunnen de auteurs dat alvast niet maken. Voor dit boek voegden ze aan hun *Volkskrant*-bijdragen nog vijftig niet eerder verschenen lemma's toe. De lemma's worden hier en daar voortreffelijk geïllustreerd door Ien van Laanen, die regelmatig tekent voor dezelfde krant. Haar tekeningen in deze *Encyclopedie* zijn afgebeeld op (de oer-Hollandse) Delfts blauwe wandtegeltjes.

De 166 lemma's variëren van een tot drie bladzijden; alleen 'calvinisme' en 'verzorgingsstaat' krijgen er ruim vier toebedeeld. Enkele lemma-ingangen zijn: aardappelen, aardgas, achtuurjournaal, advocaatje, afsluitdijk, Akzonobel, Albert Heijn, Betuwe, Bijenkorf, boekdrukkunst, boekenbal, DAF, deeltijdvrouw, Deltawerken, doorzonwoning, fiets, Fokker, gehaktbal, gezelligheid, gidsland, gordijnen, Heineken, HEMA, homohuwelijk, ING, jenever, Keukenhof, klomp, kroket, monarchie, mossel ('Er worden in België, het land van de "moules frites", meer Nederlandse mosselen gegeten dan in Nederland zelf'), paling, Philips, poldermodel, Prinsjesdag, schaatsen, Sinterklaas, smartlap, snert, stampot, de Stijl, thuisbevalling, tolerantie, verjaardagskring, verzorgingsstaat, Wilhelmus, wip ('De Hollandse wip speelt zich af in het donker').

Extract lemma 'bot'

Volgens Binnert de Beaufort, auteur van *De lompe leeuw*, behoren de Nederlanders tot de top drie van slechtst gemanierde volkeren ter wereld. Filosoof Bas van Stokkum vermoedt in *Wat een hufter – Ergernis, lichtgeraaktheid en maatschappelijke verruwing* dat het komt doordat de invloed van een 'Bildungs-elite' (schrijvers, intellectuelen, leraren) hier minder sterk is dan in landen als België of Duitsland. De combinatie van de vrijheid en de afkeer van gezag van de jaren zestig en het individualisme van de jaren negentig zou ook een fatale invloed op de goede manieren hebben gehad. Nergens schijnt zo hartgrondig te worden gevloekt als hier. Nederland is het enige land ter wereld met een Bond tegen het Vloeken.

'Wellicht zit identiteit, meer dan in abstracte ideeën, in dingen, in instellingen, in gerechten, spelletjes, landschappen, eigenaardigheden, geluiden, bedrijven, rages en gedeelde herinneringen', stellen de auteurs in hun voorwoord. Maar ook: 'identiteit is vooral een verhaal dat we ons-

zelf vertellen ...'. De beroemde historicus Johan Huizinga zag in zijn essay *Nederland's geestesmerk* (1935) de eenheid van Nederland liggen in de gedeelde burgerlijkheid. De *Encyclopedie* van Wilma de Rek en Bert Wagendorp lijkt dat op vele punten te bevestigen. Brave burgers lijken die Nederlanders toch wel.

De encyclopedie focust dus op vrij concrete begrippen, en de 'aard' van de Nederlander in het algemeen komt daar moeilijk uit tevoorschijn. Een 'nationale identiteit', het blijft moeilijk te definiëren en te beschrijven, zoveel is duidelijk.

Sporadisch in dit encyclopedisch overzicht wordt er iets gezegd over taal. De afsluitdijk (een afzonderlijk lemma natuurlijk) is 'eigenlijk een dam, de scheiding van twee wateren, en geen dijk, de scheiding tussen land en water'. Er komt verder een lemma 'taal' aan bod, maar dat levert weinig (al niet bekende) informatie. 'Verkleinwoordjes' heeft ook met taal te maken: 'Typisch Nederlands, wordt algemeen aangenomen', zeggen de auteurs. 'Verkleinwoorden zijn hier heel populair, bevestigt Rutger Kiezebrink van het genootschap Onze Taal'. Maar veel verder komen we op taalgebied niet.

Even maar komt Vlaanderen aan bod (lemma 'frietje met'; 'alleen in Nederland en België vinden we het normaal om mayonaise bij de patat (friet) te serveren'). *Encyclopedie der Nederlanden* is eigenlijk gewoon een 'encyclopedie van Nederland'. De titel deugt dus niet, maar overigens is dit wel een leuk boek. Leuk bijvoorbeeld is dat deze uitgave wat balanceert op de kwestie 'mythes versus realiteit'. In die eerste categorie horen stukjes over symbolen en kenmerken, zoals klompen, molens, drop, kaas en tulpen. Zulke stereotiepe symbolen en kenmerken blijken helemaal niet echt typisch 'Hollands' te zijn. Rijkelijk gedocumenteerd, verrukkelijk qua taal en stijl, en met een uitgebreide (uitnodigende) bibliografie, personenregister en zakenregister. Een meer dan vermakelijk en leerzaam boek is de *Encyclopedie der Nederlanden* van Wilma de Rek en Bert Wagendorp. Of we de 'identiteit' van de Nederlander te weten komen? Dat is een andere zaak. Maar de auteurs beseffen dat (gelukkig) ook.

Wilma de Rek, Bert Wagendorp en Ien van Laanen, *Encyclopedie der Nederlanden*. Amsterdam/Antwerpen: Atlas, 2011, ISBN 978 90 450 1936 9, 352 blz., 24,95 euro.

Stellingen in het vreemdetalenonderwijs

FILIP DEVOS

Frank Boers is sinds 2010 hoogleraar aan de Victoria University of Wellington in Nieuw-Zeeland, waar hij onder meer cursussen over tweedetaalverwerving doceert. Daarvoor was hij ruim twintig jaar leraar Engels als vreemde taal (in het secundair onderwijs, het hoger onderwijs en het volwassenenonderwijs) en ook gedurende zeven jaar docent taaldidactiek aan de lerarenopleiding van de Universiteit Antwerpen. Zijn ruime ervaring met vreemdetalenonderwijs heeft Boers onlangs in een boekje gegoten: *Ben je zeker? Nieuwe en achterhaalde stellingen in het vreemdetalenonderwijs*. Het bevat een voorwoord, een korte inleiding (waarin de auteur een ‘raamwerk’ schetst) en veertien stellingen, waarin een ruim gamma aan facetten aan bod komt.

‘Het idee om dit boekje te schrijven is ontstaan uit de ondervinding dat wat in het “veld” courante praktijken zijn vaak niet strookt met die vaststellingen’, aldus Boers in zijn voorwoord. Hij wil aanzetten tot ‘reflectie over en eventueel bijsturen van vastgestelde onderwijspraktijken waarvan de validiteit voor sommigen vanzelfsprekend lijkt, maar die gestoeld zijn op intuïtie en traditie eerder dan (recent) onderzoek’.

In zijn inleiding schetst Boers de ‘four strands’ van Paul Nation. Dat zijn vier soorten van stimuli voor taalverwerving en Nation pleit voor een evenwichtige aanwezigheid van die vier types in de vreemdetalenopleiding: meaning-focused input (veel blootstelling aan de vreemde taal, in de eerste plaats met oor/oog voor betekenis), meaning-focused output (taalproductie zelf; communicatieve activiteiten waarbij betekenisoverdracht primordiaal is), language-focused instruction (expliciete instructie en oefening van grammaticaregels en woordenschat) en fluency development (vlotheid door veel oefening). Vervolgens past Boers dit kort toe op enkele van de belangrijkste paradigma’s uit

de geschiedenis van het vreemdetalenonderwijs: de ‘grammar-translation method’ met focus op meaning-focused input en language-focused instruction, de ‘direct method’ met focus op meaning-focused input en output, de ‘audio-lingual method’ met focus op fluency development, de ‘communicative language teaching’ met focus op meaning-focused input en output.

De hoofdmoot van dit boekje zijn de veertien stellingen, waaraan gemiddeld twee à drie bladzijden worden gewijd, met telkens een bondige samenvatting van enkele regels. In wat volgt, sommen we die stellingen op en proberen we kernachtig de belangrijkste bevindingen weer te geven.

1. *Deze methode werkt, want ik heb die taal destijds ook zo geleerd.*

Misschien is dit een goede indicatie, aldus Boers, maar je moet vergelijken met andere methodes, kijken of je kunt veralgemenen naar alle leerders en nagaan of er een causaal verband is tussen methode en taalsucces.

2. *Ze moeten toch de basis krijgen, niet?*

Hier wordt meestal verwezen naar ‘grammatica’. De meest nuttige elementen betreffen zowel frequente lexicale als frequente grammaticale elementen. De actieradius van grammaticaregels mag – vooral door het frequente idiomatisch karakter van taal – niet overschat worden.

3. *Normatieve grammatica is een must.*

Dat hangt af van welke kennisinhouden je ervoor selecteert en hoe je dit soort instructie implementeert.

4. *Zulke erge fouten mogen ze op dit niveau niet meer maken.*

Vele variabelen spelen hier (alweer) mee. De eigen inschatting wordt het best getoetst aan die van een andere beoordelaar en/of aan corpusgegevens.

5. *Ze hebben die leerstof pas gezien en de volgende les zijn ze die alweer vergeten.*

Dit heeft te maken met cognitieve beperkingen qua aandachtsverdeling: 'hoe meer aandacht wordt opgeëist door de complexiteit en/of het tempo van de communicatie, hoe minder de studenten stil kunnen staan bij de keuzes in hun taalgebruik.'

6. *Je moet fouten onmiddellijk verbeteren, want anders blijven die in het geheugen plakken.*

Niet elke fout moet expliciet worden verbeterd. Een goede middenweg is het gebruik van zogenaamde 'recasts': correcte parafraseringen als reactie op fouten.

7. *Laat hen de inhoud van de tekst met hun eigen woorden uitleggen.*

Die opdracht – een tekstinhoud parafraseren zonder woorden en fraseringen te gebruiken die erin voorkomen – vergt heel wat woordenschatkennis, en leidt precies af van het idiomatische van taal.

8. *Woordenschat moeten ze zelfstandig leren, onder andere door veel te lezen.*

Aan deze stelling wijdt Boers acht bladzijden, en hij weet er uiterst zinnige dingen over te zeggen, bijvoorbeeld over het aanleren van meerwoordfrases. Immers: 'volgens verschillende schattingen bestaat meer dan de helft van alledaags taalgebruik uit frases'. De uitdaging van woordenschatverwerving is te groot om volledig over te laten aan zelfstudie, luidt de slotsom.

9. *En nochtans heb ik hen een lijst met zulke verwarrende gevallen gegeven!*

Hier worden homofonen en valse vrienden bedoeld. Dergelijke lijstjes leggen associaties in het geheugen in plaats van de gevallen te onderscheiden, en ze werken hypercorrecties in de hand.

10. *Door mijn studenten de tekst luidop te laten lezen ben ik tenminste zeker dat ze die tekst lezen, en bovendien is het een goede uitspraakoefening.*

Ook dit hangt weer af van verschillende factoren, zoals de voorbereiding, de tekstsoort en het doel van de activiteit.

11. *Op het examen moeten ze ook kunnen uitleggen waarom.*

Het nut van expliciete kennis van grammatica en (andere) metalinguïstische kennis moet genuanceerd worden. Het causale verband met taalvaardigheid is te vaag.

12. *Wie niet de moeite doet om de leerstof te studeren, verdient het niet te slagen.*

Verskillende examentypes hebben hun voor- en nadelen. Boers gaat hier uitgebreid in op soorten tests (achievements tests, proficiency tests, deleted essential tests).

13. *Ik geef aan eerstejaarsstudenten liever geen te hoge punten, want anders krijgen ze het gevoel dat ze niets meer te leren hebben.*

Ook hier komen heel wat overwegingen kijken, zoals signaalfunctie, consequentie, en de affectieve dimensie.

14. *Met het leren van een vreemde taal moet je op jonge leeftijd beginnen.*

Dit klopt wel in een naturalistische leercontext, maar de rest is een mythe: jonge volwassenen leren efficiënter.

De grote verdienste van *Ben je zeker?* is dat dit boek op een duidelijke en eenvoudige manier een aantal (pijn)punten, stellingen, meningen en gewoontes in het vreemdetalenonderwijs blootlegt en kritisch ter discussie stelt op basis van (taaldidactisch, taalpsychologisch en taalneurologisch) wetenschappelijk onderzoek. Boers nuanceert voortdurend, en nodigt (zo) uit tot reflectie. En dat laatste is precies waar ons (vreemde) talenonderwijs nog altijd nood aan heeft.

Ben je zeker? Nieuwe en achterhaalde stellingen in het vreemdetalenonderwijs is bijgevolg meer dan aanbevelenswaardige lectuur voor ieder die (praktisch of theoretisch) met (vreemde)talenonderwijs bezig is.

Frank Boers. *Ben je zeker? Nieuwe en achterhaalde stellingen in het vreemdetalenonderwijs*. Leuven/ Den Haag: Acco, 2011, ISBN 978 90 334 85121, 87 blz., 16,50 euro.

Tussentaal in Vlaanderen

FILIP DEVOS

Het Algemeen-Nederlands Verbond geeft twee nieuwe publicaties uit over de taaltoestand in Vlaanderen. Van de Franstalige H el ene Vancompernelle (UCL, 2011) verscheen haar met de Neerlandiaprijs voor scripties 2011 bekroonde en onder begeleiding van prof. Ludo Beheydt gemaakte masterproef *Normgevoeligheid. Attitude van Vlaamse jongeren ten aanzien van het Standaardnederlands, de tussentaal en het dialect*.

Dit taalattitudeonderzoek peilt als centrale vraag naar 'de reële verwachtingen van jonge Vlamingen'. Vancompernelle onderzoekt de houding van deze Vlaamse jongeren tegenover het gebruik van vijf taalvari eteten, met name Standaardnederlands, perifeer dialect (West-Vlaams), toonaangevend dialect (Brabants), informele tussentaal en formele tussentaal, in verschillende domeinen, met name media, onderwijs en overheid, en aan de hand van de matched-guistetechniek. Proefpersonen waren 98 jongeren tussen 14 en 18 jaar oud uit verschillende Vlaamse jeugdbewegingen. Geslacht, opleiding (a.s.o., b.s.o. en t.s.o.) en herkomst (West-Vlaanderen, Limburg en Antwerpen) zijn de variabelen in het onderzoek. We vatten de belangrijkste resultaten kort samen. Vlaamse jongeren accepteren standaardtaal even goed als formele tussentaal (70%), het Brabantse dialect even goed als informele tussentaal (58%), en het West-Vlaams iets minder (40%). Wat het domein betreft, vinden we voor alle varianten de volgorde DIA < DIA Br – TT Inf < TT For – ST, weliswaar met kwantitatieve verschillen in percentages van aanvaardbaarheid. Standaardnederlands moet bij de overheid, tussentaal kan in de media, voor het onderwijs kunnen – en dit is toch wel verrassend – alle vari eteten, behalve het West-Vlaams. Wat de formaliteitsgraad betreft: elke variant wordt beter geaccepteerd in informele dan in formele situaties. Vrouwen accepteren het Brabantse dialect en de formele tussentaal beter dan mannen. De opleiding is geen bepalende factor, behalve dat b.s.o.-leerlingen dialecten geschikter achten dan t.s.o.- en a.s.o.-leerlingen. Er is wat regio betreft duidelijk sprake van Brabantse expansie.

Joris Van Ouytsel (UA, 2011) schreef een masterproef met als titel *Dialectverlies of dialectrevival? Actueel taalgedrag in Vlaanderen*. Die masterproef, onder begeleiding van prof. Reinhild Vandekerckhove, is bijna uitsluitend een (weliswaar stevig uit de kluiten gewassen) literatuuroverzicht over het onderwerp. Het bevat zes hoofdstukken: 1) de vorming van de standaardtaal, 2) dialectverlies, 3) dialectverlies per Vlaamse provincie, 4) de informele omgangstaal in Vlaanderen nu, 5) dialectrevival, en 6) conclusie: het Vlaamse taallandschap: theorie en praktijk. In dat laatste deeltje wordt verwezen naar een enquête (als bijlage opgenomen) bij 247 laatstejaars a.s.o.-leerlingen in Lier. Het onderzoekje bevestigt overduidelijk dat een meerderheid van die jongeren de tussentaal als communicatievorm meer genegen is dan het dialect en dan het Standaardnederlands.

H el ene Vancompernelle, *Normgevoeligheid. Attitude van Vlaamse jongeren ten aanzien van het Standaardnederlands, de tussentaal en het dialect*. Gent: Academia Press (publicaties ANV, reeks II, nummer 5), 2012, ISBN 978 90 382 1971 4, VII + 150 blz, 11 euro.

Joris Van Ouytsel, *Dialectverlies of dialectrevival? Actueel taalgedrag in Vlaanderen*. Gent: Academia Press (publicaties ANV, reeks II, nummer 6), 2012, ISBN 978 90 382 1977 6, VIII + 185 blz, 14 euro.

Bestellen kan op <http://www.anv-vzw.eu>.

Nem ezt rendeltem!¹

HUGO BROUCKAERT

Met vakantie in een land waarvan ik de taal niet beheers, wil ik toch graag het woord richten tot de ingezetenen, in het bijzonder als zij werkzaam zijn in de sectoren vervoer en horeca. Met dat doel breng ik een deel van mijn voorjaar door in de populaire boekhandel, tussen de titels *Tsjechisch zonder moeite*, *Russisch lezen en begrijpen*, *Macedonisch onderweg*, *Wat en hoe zeg ik het in het Catalaans*, *Kroatisch in twintig lessen* en *Zweeds op reis*.

Het in een vreemde taal kunnen produceren van zinnestelsels als *Ik ben nog vrijgezel* en *Ga je mee aan de bar zitten?* lijkt me bijzonder aantrekkelijk. In hedendaagse boekjes, aangeboden door een grote Nederlandse uitgeverij van woordenboeken, vind je die zinnestelsels zonder veel opzoekingswerk onder Hoofdstuk 1 – Algemeen, Deel 3 – Een gesprek, Afdeling 9 – Iemand versieren.

Andere uitgeverijen hanteren een strengere morele code. Bij hen nemen zinnen van een heel andere strekking een prominente plaats in: *Geefst u mij s.v.p. een blik sperziebonen* of *Kunt u mij even een steeksleutel met dubbele bek lenen?* en zelfs een kreet als *Man overboord!* De vertaling van deze dramatische uitroep bevindt zich in een hoofdstuk 'Reizen per schip', tussen de zinnen *Ik wil enige tijd op het dek doorbrengen* en *Waar bevindt zich de toiletruimte?* Als je eerst nog het boekje moet doorbladeren om de uitspraak op te zoeken – staat die nu voorin of achterin? – is het schip al met man en muis vergaan.

De ervaring ter plaatse zal beslist een einde maken aan je taalkundige illusies. Als individuen van de plaatselijke bevolking je in uitzonderlijke gevallen toch correct be-

grijpen, denken ze dat je de taal beheerst en krijg je een afgeraffeld antwoord waarvan je geen woord snapt. Het doet me denken aan dat Nederlandse echtpaar dat in Engeland in een bed and breakfast terecht kwam. Terwijl de vrouw, na de eerste nacht in een vreemd bed, zich nog aan het optutten was, ging de man, met zijn boekje *Engels voor iedereen* in de aanslag, bij de gastvrouw vragen wat ze zouden krijgen als ontbijt. 'Ham and eggs', was het antwoord. Verbijsterd keerde de man naar zijn kamer terug. Vroeg zijn vrouw: 'Wat wordt het?' 'Hemmel neks', zei de man, terwijl hij moedeloos op het bed neerplofte.

Het mag duidelijk zijn dat in andere talen, zoals in het Nederlands, woorden die ongeveer gelijkkluidend zijn een heel afwijkende betekenis kunnen hebben. Ik zou iemand die zich aan de hierboven genoemde Afdeling 9 wil wagen, toch adviseren om de uitspraak van de letters *áóéýþęš!u en f*, alsook die van een klinkerloos woord als *prst* goed in te studeren om een pijnlijk negatieve reactie van de gesprekspartner te vermijden. In sommige landen kan je door een puur linguïstisch misverstand de rechtstreekse oorzaak zijn van een eremoord.

Tot slot nog een nuttig advies. Wat je in het Turks ook probeert uit te leggen, voor een taxichauffeur in Istanboel is de kortste weg tussen twee punten altijd een lange en dure omweg. Na een buitensporig bedrag te hebben geïncasseerd, zal hij je zeggen dat hij ook Nederlands spreekt, omdat hij een oom heeft in Gent en een neef in Rotterdam.

1. Hongaars voor: *Dit is niet wat ik gevraagd heb!*

Quiz over taal

Test uw kennis van het Nederlands

NATALIE HULSEN

I. Welk woord wordt hier omschreven?

- verzameling van rechtspraken, alfabetisch naar onderwerp gerangschikt
  - pasicrisie
  - pasigrafie
  - pasquinade
- monumentale Chinese (stenen) toegangspoort
  - sandow
  - pawpaw
  - pailow
- Joods feest waarmee jaarlijks de uittocht van de Israëlieten uit Egypte wordt herdacht
  - Pasjtoe
  - Pascha
  - Rosj Hasjana
- zwellen van de buik door sterke ophoping van gassen in het darmkanaal
  - meteorisme
  - enterocolitis
  - aardappelbuik
- gele kleurstof in eierdooiers en andere stoffen
  - caseïne
  - luteïne
  - acroleïne
- afstand tussen de toppen van de middelvingers bij zijwaarts gestrekte armen
  - vadem
  - eodem
  - wadem

II. Welk woord is correct gespeld?

- coeliaki
  - coelijaki
  - coeliakie
  - coelijakie
- levercirose
  - levercirrose
  - levercyrose
  - levercyrrrose
- défilé's
  - défilés
  - defilés
  - defilé's
- het apropos
  - het a propos
  - het àpropos
  - het à propos

- gebarbecuëd
  - gebarbecued
  - ge-barbecuëd
  - ge-barbecued
- adhoccommissie
  - ad hoc commissie
  - ad hoccommissie
  - ad-hoccommissie

III. Voeg een woord toe en rijg de woorden aan elkaar

- olie ... berg
- plaats ... chef
- raam ... blad
- grond ... beleid
- boter ... bed
- staart ... beschermer

IV. Zet de juiste definitie bij de onderstaande woorden op '-iteit'

1. actiniteit	a. onverschrokkenheid
2. ductiliteit	b. eerbaarheid
3. equaniniteit	c. rechtschapenheid
4. fermiteit	d. vergankelijkheid
5. inaniteit	e. doortastendheid
6. intrepiditeit	f. fotochemische werking van straling
7. probiteit	g. gemoedsrust
8. pudiciteit	h. pletbaarheid

OPLOSSINGEN

I. 1a / 2c / 3b / 4a / 5b / 6a
II. 1c / 2b / 3c / 4d / 5b / 6d
III. 1. afstand / 2. bureau / 3. werk / 4. cultuur / 5. bloem / 6. been
IV. 1f / 2h / 3g / 4e / 5d / 6a / 7c / 8b